

КОРДОН

лінія безпеки

2013
№7

УДАРНА ХВИЛЯ

стор. 4

ЛЕГЕНДА №911

стор. 20

БІПАТРИДИ. ЕПІДЕМІЯ ЧИ ПАНАЦЕЯ?

стор. 11

ФІНАЛЬНИЙ «МАРШ-КИДОК»

стор. 47

GAUDEAMUS «НА ЕКСПОРТ»

стор. 47

ДИНАМІЧНА СПІВПРАЦЯ

стор. 26

подія

УКРАЇНА – БІЛОРУСЬ

0001 : 0001

стор. 26

0001

0001

фото Сергія ГУДАКА

6 пульс кордону
ФІНАЛЬНИЙ
«МАРШ-КИДОК»

КОРДОН

Центральний друкований орган
 Державної прикордонної служби України
 №7 (89) 2013

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:
 Микола ЗОРИК
 E-mail: nigo@ukr.net

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА:
 Дмитро СЛИВНИЙ
 E-mail: sd-media@ukr.net

**РЕДАКЦІЯ ВИСЛОВЮЄ ВДЯЧНІСТЬ
 ЗА ДОПОМОГУ У ПІДГОТОВЦІ НОМЕРА:**
 Сергію АСТАХОВУ
 Валентині БОЖОК
 Володимирі ШЕРЕМЕТУ
 Олександрі ФІЛЮ

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ:
 Тетяна ФІЛІПЕНКО
 Наталія УСТЬЯНЦЕВА

ЛІТЕРАТУРНИЙ РЕДАКТОР:
 Олеся МЕДВЕДЕНКО

ДОДРУКОВА ПІДГОТОВКА:
 ТОВ «КЖД «Софія»

ХУДОЖНЄ ОФОРМЛЕННЯ:
 Людмила ДЬОМІНА

Адреса редакції: 02099
 м. Київ, вул. Ялтинська, 11
 Тел./факс: (044) 566-43-30
 E-mail: kordon@pvu.gov.ua

В журналі розміщені **ФОТОГРАФІЇ:**
 Сергія БРОВКА
 Сергія ГУДАКА
 Сергія КОТЕЛЬНИКОВА
 Михайла МАРКІВА
 Андрія МОСІЄНКА
 Валерія ОЛІЙНИКА
 Дмитра СЛИВНОГО
 Олександра ТКАЧЕНКА

Виготовлено: ТОВ «КЖД «Софія»,
 08000, Київська обл., смт. Макарів,
 вул. Першотравнева, 65.

Підписано до друку: 04.10.2013.
 Наклад: 4574 примірник.
 Свідоцтво про реєстрацію:
 КВ№8070 від 28.10.2003.

Рукописи матеріалів, що не замовлялися
 редакцією, не редактуються та не
 повертаються. Думки авторів публікацій
 журналу не завжди збігаються з позицією
 редакції. Відповідальність за достовірність
 фактів, власних імен та інших відомостей
 несуть автори публікацій.

Деякі з фотографій не є прямими
 ілюстраціями до текстів.
 При використанні матеріалів посилання
 на журнал «Кордон» обов'язкове.

Підписний індекс: 48736

© «Кордон», 2013

На обкладинці фото Валерія ОЛІЙНИКА

4 подія

УКРАЇНА – БІЛОРУСЬ.
0001 – 0001

6 пульс кордону

ФІНАЛЬНИЙ
«МАРШ-КИДОК»

11 візит

ДИНАМІЧНА
СПІВПРАЦЯ

12 у фокусі

УДАРНА ХВИЛЯ

16 актуально

БІПАТРИДИ.
ЕПІДЕМІЯ
ЧИ ПАНАЦЕЯ?

22 ініціативи

GAUDEAMUS
«НА ЕКСПОРТ»

28 дата

ОЙ ДНІПРО, ДНІПРО...

34 експозиція

КОЗАЦЬКОГО РОДУ

36 дослідження

УКРАЇНСЬКА
ЗАСІЧНА ЛІНІЯ

**38 слов'янський
світ**

УДАРНА ЗБРОЯ

40 дітям

прикордонників

ПРО ГРОМОВИКА,
БУДИМИРАТА ЗЛУ
ДЮДЮ

42 ексклюзив

ТАЙНА ВЛАСТИ

44 справа честі

АДМІРАЛ № 1

11

16

ЗНИЖКА¹

-50%

на кредитну ставку

**Кредити
готівкою «ДА!»**

Кредити готівкою

- до 250 000 грн
- до 5 років
- без застави

Менеджери ВТБ Банку
м. Луцьк, тел.: (0332) 24-91-48,
Юрій — (067) 444-92-36; Андрій — (050) 375-45-11
м. Хмельницький, тел.: (0382) 78-47-03,
Віталій — (098) 011-09-03
м. Івано-Франківськ,
Олександр — (050) 338-22-65,
(097) 920-14-80
м. Київ, тел.: (044) 391-54-16,
Дмитро — (098) 659-31-59, Юлія — (093) 7 4 5 1 1,
Димитрій — (099) 142-08-58

¹ Знижка на процентну ставку на кредити готівкою «Перший крок», «Великі можливості», «Коммерсант» у розмірі «50%» діє з 21.10.2013 по 31.12.2013 включно у всіх відділеннях ВТБ Банку на території України. Розміри базових процентних ставок, зняжених процентних ставок, детальні умови отримання кредитів, оформлення поручит, розміри комісійних винагород тощо можна дізнатися на сайті www.vtb.ua та у менеджерів Банку

www.vtb.ua

ПАТ «ВТБ БАНК». Ліцензія НБУ №79 від 05.10.2011. Всі права банківських послуг

Україна – Білорусь 0001 – 0001

1084,2 км державного кордону України з Республікою Білорусь отримають свій невід’ємний атрибут – прикордонні знаки. Дві держави розпочали практичну фазу демаркаційного процесу встановленням першого прикордонного стовпа неподалік міжнародного пункту пропуску Сеньківка, що на Чернігівщині.

14 березня поточного року в Луцьку за дорученнями урядів України, Республіки Білорусь та Республіки Польща керівники прикордонних відомств Микола Литвин, Олександр Боєчко та Домінік Трач підписали Угоду про точку стику державних кордонів. Тоді було завершено роботу з позначення на місцевості лінії українсько-польського державного кордону та одночасно дано старт такій роботі на українсько-білоруському рубежі.

Встановлення першого прикордонного знаку та початок демаркаційних робіт стали результатом безпосередніх домовленостей президентів України та Республіки Білорусь. 18 червня 2013

року під час офіційного візиту Президента Республіки Білорусь О. Лукашенка в Україну було підписано Протокол про обмін Ратифікаційними грамотами Договору між Україною і Республікою Білорусь «Про державний кордон» від 12 травня 1997 року.

Спільна українсько-білоруська демаркаційна комісія підготувала необхідні документи та досягнула домовленостей про встановлення першого прикордонного знаку на стику державних кордонів України, Республіки Білорусь та Російської Федерації. В церемонії його відкриття, що відбулася 13 листопада, взяли участь міністр закордонних справ України Леонід Кожара та міністр закор-

донних справ Республіки Білорусь Володимир Макей, керівники прикордонних відомств обох держав Микола Литвин та Леонід Мальцев, а також представники місцевої влади. За програмою урочистостей до прикордонних стовпів прикріпили державні герби і заклали у фундамент капсулу з пам'ятною запискою.

За словами очільника українського МЗС, демаркація державного кордону стане стимулом до поглиблення взаємодії українських і білоруських прикордонних та митних служб. Вона

лосив, що демаркація кордону жодним чином не створює перешкод для вільного пересування громадян через кордон.

За оцінками глави білоруського МЗС, процес демаркації всього державного українсько-білоруського кордону триватиме від п'яти до семи років. Зі свого боку, міністр закордонних справ України зазначив, що Україна налаштована підійти до процесу демаркації «досить оперативно, чого чекає і від білоруської сторони».

Коментуючи історичну подію, Голова Державної прикордонної служби України Микола Литвин відзначив, що даний захід є свідченням визначення нормативно-правового регулювання відносин, що стосуються територіальної цілісності, суверенітету та незалежності двох країн. Винесення лінії державного рубежу на місцевість дає можливість прикордонникам установлювати режими державного кордону, пунктів пропуску, прикордонної смуги та прикордонного контрольованого району, що, з одного боку, дозволяє спростити формальності на державному кордоні, чого вимагає від правоохоронців Президент України, з іншого – підвищити безпеку спільного кордону. **К**

Олександр Дудко,
Сергій Поліщук

ЦЕЙ ЗАХІД Є СВІДЧЕННЯМ ВИЗНАЧЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ, СУВЕРЕНІТЕТУ ТА НЕЗАЛЕЖНОСТІ ДВОХ ДЕРЖАВ.

дозволить удосконалити порядок перетинання кордону та зміцнить режим його безпеки. Належне облаштування кордону сприятиме розвитку міждержавних і міжрегіональних зв'язків, гуманітарних контактів, а також зміцнить дружбу й партнерство між обома країнами. 13 листопада Леонід Кожара також наго-

ФІНАЛЬНИЙ «МАРШ-КИДОК»

Останні дні бабиного літа подарували українцям чудову нагоду насолодитися неповторною красою рідного краю, що надихала на романтичні роздуми. А ось «непрохані гості» намагалися максимально використати останні теплі дні, аби якнайшвидше залишити Україну і потрапити до ЄС. Незабаром гори вкриє пухнаста снігова ковдра, а це істотно ускладнить шлях нелегальним мігрантам до омріяного європейського життя. Відтак нашим прикордонникам довелося милуватися барвами осені лише в перервах між біганиною та затриманнями, яких за останній місяць сталося чимало. Лідерами фінального марш-кидка на Європу стали афганці. Окрім них серед затриманих незаконних мігрантів були й громадяни Сирії та вихідці з Ірану.

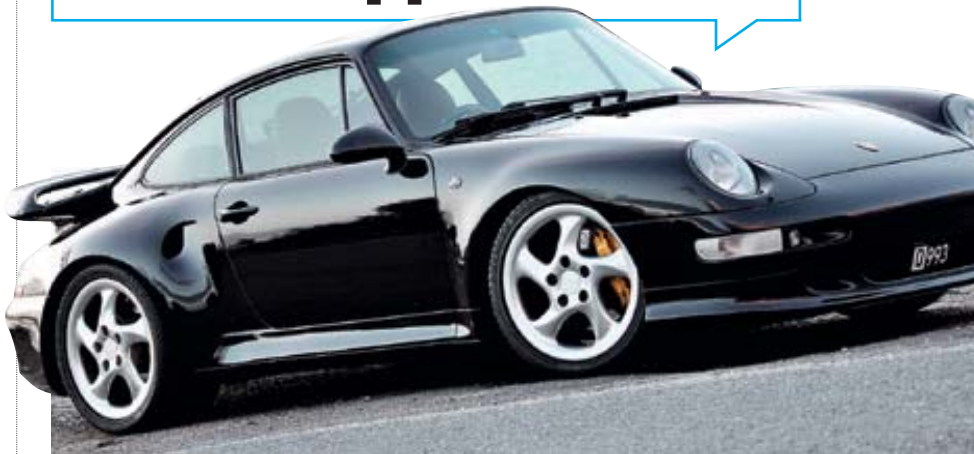
Впродовж місяця лише на ділянці Чопського прикордонного загону затримано 17 вихідців з Афганістану. Особливістю таких ризикованих подорожей є те, що горе-мандрівники беруть з собою дітей. Так, у ході спільних заходів прикордонники Чернігівського загону та співробітники СБУ на ділянці відділу «Гірськ» затримали 24-х громадян, серед яких було 18 чоловіків, дві жінки та четверо дітей.

Іншу групу афганців у складі дев'яти осіб, також на ділянці Чернігівського загону, знайшли у мікроавтобусі «Мерседес» молдовської реєстрації, який перетинав кордон у міжнародному пункті пропуску «Грем'яч». У багажному відділенні автомобіля виявили нішу, прикриту картоном та сумками з особистими речами пасажирів, у якій причаїлися чотири чоловіки, жінка та четверо дітей. Правопорушників було доставлено до прикордонного підрозділу для з'ясування обставин та складання адміністративно-процесуальних документів.

Ще п'ятьох громадян Афганістану затримали на Закарпатті правоохоронці мобільного прикордонного загону. Зупинили групу на околиці села Завосина Великоберезнянського району. Серед «подорожуючих» виявилось четверо дітей. Жодних документів при собі громадяни не мали, проте пояснили, що спочатку планували потрапити до Словаччини, а далі – до країн Західної Європи. Наразі з'ясовуються всі обставини правопорушення.

ЛЕГЕНДА № 911

Він не раз вигравав «24 години Дайтони», його колеса першими долали «12 годин Себрингу», він заїжджав на подіум легендарних «24 годин Нюрнбургрингу». Він і сам легенда, втілена у металі, а от подолати кількасот метрів пункту пропуску «Рава-Руська» виявилось для нього непосильним завданням. «Порше» – спортивний легковий автомобіль виробництва німецької компанії Porsche AG в кузові купе або кабриолет виробляється з 1964 року й до сьогодні. Опозитна шістка на задній осі стала сміливим рішенням, адже раніше мало кому з автовиробників вдавалося досягти успіху з такою компоновкою. Та інженери «Порше» зробили диво. Це довела й ринкова затребуваність моделі, і неабиякі технічні характеристики машини.

Один із красенів «Порше 911 Каррера» 1987 року випуску припав до душі й комусь із українських поціновувачів німецької інженерної думки. Щоправда, заволодіти омріяним спорткаром наш співвітчизник вирішив незаконним шляхом. Коли автомобіль прибув в пункт пропуску, правоохоронці вже мали інформацію про можливе викрадення 911-го в одній із країн ЄС. Під час проходження прикордонного контролю водій іномарки – українець не міг чітко відповісти на запитання прикордонного наряду. Тому автомобіль вивели для додаткової перевірки, під час якої було з'ясовано, що номер кузова, який до того ж був підфарбований, не збігається з номером, вказаним у свідоцтві про реєстрацію транспортного засобу.

ВИННІ ВАННИ

Уявіть собі ситуацію. Ви їдете поїздом, заходите до санвузла, аби помити руки, а там замість води – молдавське вино. От так несподіванка!.. Але, як показує практика, цілком реальна. Прикордонники Могилів-Подільського загону спільно з працівниками митниці виявили понад 100 л вина в одному із вагонів поїзда «Кишинів–Москва». Розлитий у пластикові пляшки напій підприємливий провідник приховав саме в баку для води у санвузлі вагона. Виявлений товар правоохоронці вилучили та передали представникам Міндоходів.

ПОРЯТУНОК І ПОКАРАННЯ

Прикордонники Білгород-Дністровського загону, які несли службу на мобільному прикордонному посту на Кучурганському лимані, помітили, як на воду вийшов човен з трьома особами, який вже за 100 м від берега з невідомих причин повернувся. Охоронці рубежу відразу поспішили на допомогу. Чоловіків підняли на прикордонний катер, а човен відбуксировали до берега. У ході опитування співробітники Держприкордонслужби з'ясували, що потерпілі є жителями Одеси, а на Кучурганському лимані планували порибалити. Наразі їм надано необхідну допомогу, проте через порушення вимог прикордонного режиму власника човна притягнуто до адміністративної відповідальності за вихід на воду на не зареєстрованому плавзасобі поза встановленими для цього місцями.

«МОКРИЙ» УТІКАЧ

Громадянина Росії, який розшукувався за підозрою у скоєнні вбивства на території України, затримали прикордонники відділу «Красна Талівка» Луганського загону. Орієнтування про розшук даної особи співробітниками МВС було надіслано заздалегідь. Затримали 51-річного мешканця Красnodарського краю неподалік українського села Благовіщенка в автомобілі «Деу», що рухався у бік державного кордону. За кермом автівки перебував наш співвітчизник, який зголосився допомогти розшукуваному незаконно потрапити до Росії.

ІСПАНЦІ ПО 8000 USD

Фальшиві документи у двох пасажирів, які прямували транзитом з Тбілісі до Франкфурта, виявили в аеропорту «Бориспіль» прикордонники Окремого контрольно-пропускного пункту «Київ».

Під час перевірки документів з'ясувалося, що у паспортах громадян Іспанії, які вони надали для контролю, було замінено сторінки з установчими даними власників. Як пояснили самі мандрівники, насправді вони є іранцями і неодноразово зверталися до Посольства Іспанії для отримання візи, але їм відмовляли. Тому вирушили до Туреччини, де придбали за 16 тис. американських доларів підробки й попрямували до Грузії, а згодом до України, маючи на меті потрапити до Німеччини. Наразі підроблені документи вилучено, а чоловіків відправлено зворотнім рейсом до країни вильоту.

КІНБУРНЬСЬКА РЕГАТА 1:0 НА КОРИСТЬ ДПСУ

Одеські прикордонники затримали італійську яхту, що на великій швидкості йшла уздовж Кінбурнської коси у бік острова Первомайський у Чорному морі. Екіпаж ігнорував усі сигнали правоохоронців. Після практично години погоні прикордонники наздогнали і зупинили плавзасіб. Під час перевірки було встановлено, що ця моторна яхта вийшла з румунського порту Суліна під прапором Італії. На борту перебували двоє чоловіків, один з яких був італійцем, інший – громадянин Молдови. Згодом з'ясувалося, що саме італієць є капітаном яхти, однак документи на право управління нею у нього відсутні. За його

словами, перегнати яхту в Україну вони вирішили з метою додаткового заробітку і прямували в Каховку (Херсонська обл.) до одного з яхт-клубів для оформлення всіх необхідних документів. Але показання італійця не переконали українських прикордонників, і вони направили запит у польовий офіс місії Європейського Союзу EUBAM (Місія ЄС з прикордонної допомоги Молдові та Україні). Там повідомили, що насправді яхта належить зовсім іншому громадянину Італії, а кілька днів тому вона була викрадена. Плавзасіб вартістю 2,5 млн гривень вилучено і передано власникові.

БАТЬКІВСЬКА СПАДЩИНА

У рамках проведення заходів з протидії злочинам проти громадської безпеки оперативники Луцького прикордонного загону отримали інформацію стосовно мешканця населеного пункту Заболоття Ратнівського району Волині про зберігання у його помешканні незареєстрованої вогнепальної зброї та набоїв. Для проведення необхідних спільних процесуальних дій було негайно поінформовано підрозділи МВС. У будинку підозрюваного правоохоронці знайшли незареєстровану вогнепальну зброю, боєприпаси і наркотичні засоби. Правопорушником виявився 50-річний чоловік, громадянин Російської Федерації. На запитання, звідки у нього така кількість зброї, росіянин повідомив, що вона залишилася йому в спадок від покійного батька. Загалом працівники міліції вилучили шість гвинтівок, обріз мисливської рушниці, револьвер системи «Наган», кілограм пороху, більше двохсот набоїв різного калібру та близько кілограма рослинної речовини. По справі відкрито кримінальне провадження за ст. 263 (незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами) Кримінального кодексу України.

І КОМУ ВОНА ЗДАЛАСЯ?..

Інформацію про можливе незаконне переміщення через кордон великої партії риби правоохоронці отримали заздалегідь. Прикордонний загін тут же перекрив напрямки можливого руху правопорушників. Вжиті заходи принесли відповідні результати – на відстані 5 м від лінії держкордону, поблизу населеного пункту Катеринівка Амвросіївського району, прикордонний наряд затримав громадянина України з 22 мішками карасів вагою близько тонни.

ВАЛЮТНИЙ ГІБРИД

Всесвітньо відома японська компанія «Тойота» вже давно працює над розробкою гібридних силових установок для своїх автомобілів. Зекономити витрати пального, подбати про екологію, знайти альтернативу класичному паливу – ось головні завдання, які ставлять перед собою провідні японські інженери. Вони вже досягли певного успіху в цій галузі, вивішивши на ринок кілька успішних моделей нової генерації. Та їм і на думку не могло спасти, що найбільшого ефекту економії можна досягти, якщо заправити паливні баки неоподаткованою готівкою і спробувати перебратися до сусідньої країни. Якщо здійснити таку операцію непомітно для охоронців кордону, то перейматися економічністю власного авто взагалі немає сенсу. Щоправда, певний ризик є. Те, що не до снаги японцям, можуть охоче спробувати наші сусіди росіяни, тим паче

з їхньою любов'ю до японських автомобілів. Так, нещодавно громадянин Російської Федерації намагався перевезти через кордон з Україною валюту на 46 млн гривень, яку заховав у паливному баку свого позашляховика. Чоловік виїжджав з України через пункт пропуску «Гоптівка» на автомобілі Toyota Land Cruiser Prado. Прикордонники звернули увагу, що 32-річний росіянин невпевнено відповідає на питання і помітно нервує. Крім того, було враховано, що авто росіянина передбачає наявність додаткового паливного бака, в якому можуть перевозитися заборонені товари. І прикордонники не помилилися. Під час огляду в додатковому паливному баку виявили валюту – 2,7 млн доларів, майже 1,08 млн євро та 50 млн російських рублів, які були вилучені разом з автомобілем вартістю 270 тис. гривень.

ЯК ПАЦЮК З КОРАБЛЯ

На Одещині на ділянці відділу «Великокомарівка» Котовського загону прикордонний наряд затримав вантаж сигарет іноземного виробництва. Автомобіль «Ауді» молдовської реєстрації з причепом, що рухався поблизу кордону, зупинили за допомогою приладу припусової зупинки. 40-річний громадянин України намагався втекти, але його було затримано. У транспортному засобі та причепі правоохоронці виявили 64 ящики сигарет різних марок виробництва Білорусі та Росії. Загальна сума оцінки конфіскаату становить понад 366 тис. гривень.

СПИРТОВЕ ДНО

Обстежуючи фарватер Дністра неподалік села Садківці, прикордонний наряд відділу «Броніца» Могилів-Подільського загону помітив за 10 м від українського берега пластиковий шланг. Він був прикріплений до металевого троса, що пролягав по дну річки у бік Молдови. Зазвичай на кордоні з Молдовою правопорушники використовують трубопроводи для перекачування спирту. Охоронці кордону задокументували ознаки підготовки до протиправної діяльності та демонтували 230-метровий пластиковий шланг. Крім того, для перевірки дністровських островів та берегових відмілин здійснюється спільне патрулювання українськими та молдовськими прикордонниками.

КРАБИ-ПЕРЕБІЖЧИКИ

Отримавши інформацію щодо можливого незаконного переміщення через державний кордон заборонених товарів, прикордонники Сімферопольського загону в пункті пропуску «Крим» відділу «Керч» одразу вивели рейсовий автобус «Сочі – Ялта» на додатковий огляд. Під час проведення спільної з працівниками митниці перевірки в радіаторному відсіку автобуса було виявлено поліетиленові пакунки чорного кольору, в яких знаходилося 30 кг червоної ікри та дев'ять великих крабів. Водій автобуса підтвердив, що товар належать саме йому, тому на порушника складено протоколи адміністративного провадження. Виявлений контрабандний товар вилучено та передано працівникам

ТЮТЮНОВИЙ МІЛЬЙОНЕР

А ось правоохоронці Котовського загону затримали мікроавтобус «Мерседес» української реєстрації з великою кількістю сигарет іноземного виробництва. Автомобіль зупинили на ділянці відповідальності відділу прикордонної служби «Тимкове». Керував мікроавтобусом 35-річний громадянин України. Під час огляду багажного відділення у ньому було виявлено 360 ящиків тютюнових виробів вартістю близько мільйона гривень.

«ГАРЯЧІ ПУТІВКИ»... БЕЗ ГАРАНТІЙ

Дві групи іноземців намагалися у незаконний спосіб потрапити на терени ЄС. Виявити порушників вдалося завдяки оперативним заходам, вжитим співробітниками Чопського прикордонного загону в межах Перечинського району, що на Закарпатті. Зупинивши автомобіль, що прямував до українсько-словацького рубежу, правоохоронці виявили у ньому шість осіб. Серед них лише водій, громадянин Сирії, мав документ, що посвідчував особу і право на постійне проживання в Україні. Інші п'ятеро, серед них один – неповнолітній хлопчик, жодних документів правоохоронцям надати не змогли і повідомили, що є співвітчизниками водія.

Інші шукачі щастя, які пробирались через гори у напрямку Словаччини і були затримані нарядом відділу «Великий Березний», виявилися вихідцями з Афганістану. Чоловік та жінка, які мандрували з однорічним хлопчиком, також не мали при собі жодних документів, але повідомили, що є подружжям. Зі слів затриманих стало відомо, що за їхню подорож до Європи батько одного із подружжя заплатив в Афганістані невідомим особам близько 10 тис. доларів. **К**

Підготували Людмила ТКАЧЕНКО, Наталія УСТЬЯНЦЕВА, Людмила ДЬОМІНА

Україна – Росія

ДИНАМІЧНА СПІВПРАЦЯ

Нещодавно в Адміністрації Держприкордонслужби України відбулася зустріч генерала армії України Миколи Литвина з його російським колегою – керівником Прикордонної служби ФСБ Російської Федерації генерал-полковником Володимиром Кулішовим.

Це перший візит до Києва керівника прикордонного відомства Росії після його призначення на посаду в березні нинішнього року. Ще до початку офіційної зустрічі російська делегація ознайомила з організацією прикордонного контролю в аеропорту «Бориспіль», де були представлені технічні засоби, які використовують українські прикордонники під час оформлення пасажирів. Вже в Адміністрації ДПСУ росіяни відвідали Головний центр управління службою, а згодом ознайомилися з оснащенням та завданнями Мобільного загону. Їхній увазі було представлено техніку та спецзасоби, що використовуються українськими правоохоронцями, продемонстровано можливості спорткомплексу, а також інтерактивного та стрілецького тирів.

Під час перемовин Микола Литвин і Володимир Кулішов відзначили, що обстановка на спільному кордоні залишається динамічною, проте завдяки загальним зусиллям достатньо контрольованою. Основними загрозами залишаються незаконна міграція, торгівля людьми, контрабанда наркотичних та психотропних речовин, а також незаконне переміщення товарів і вантажів. У зв'язку з цим сторони домовилися про низку заходів, спрямованих на підвищення ефективності протидії цим загрозам. Окремо акцентовано увагу на питаннях охорони водних біологічних ресурсів в акваторії Азовського та північно-східній частині Чорного моря. Підсумками обговорень невдовзі стануть спільні оперативно-профілактичні заходи щодо підтримання режиму плавання, недопущення браконьєрської та іншої протиправної діяльності на воді.

На українсько-російській ділянці кордону спостерігається збільшення пасажиро-транспортного потоку. Так, за дев'ять місяців нинішнього року кордон перетнуло понад 24 млн чоловік (збільшення на 3%) та 5,14 млн транспортних засобів (збільшення на 5%). А от кількість правопорушень, пов'язаних з незаконним перетинанням кордону, зменшилася. Всього затримано близько 1200 осіб (9 місяців 2012 року – близько 1300 осіб), більшість з яких (59%) поза пунктами пропуску. На 6% зменшилася й кількість затриманих незаконних мігрантів.

Проаналізувавши функціонування пунктів пропуску, обидві сторони дійшли висновку про необхідність розвитку спільного контролю, що забезпечить більшу ритмічність у роботі та зменшення черг, особливо під час туристичних сезонів. Окремо керівники прикордонних відомств обговорили питання запровадження системи попереднього обміну інформацією в ході пропуску організованих туристичних груп та взаємодії під час проведення в Росії зимової Олімпіади 2014 року. **к**

НАТАЛІЯ УСТЬЯНЦЕВА
Олександр ТКАЧЕНКО

УДАРНА ЖВМЛЯ

Чи можливо описати словами відчуття неминучості? Мабуть, воно є найбільш незбагненим явищем людської природи, адже зазвичай його тривалість обмежується кількома секундами, а те, на що здатна людина впродовж цього невловимого часу, іноді перетворюється на справжній подвиг, на який мало хто наважився б за інших обставин. Передбачати такі моменти можуть лише обрані, а от навчитися правильно реагувати на нестандартні ситуації цілком реально...

адзвичайна подія, що сталася на початку жовтня у міжнародному пункті пропуску для автомобільного сполучення «Бачівськ», сколихнула всю Україну. Порушник прикордонного законодавства застосував вибуховий пристрій, внаслідок чого підрильник загинув, а два прикордонники були важко поранені.

Раніше подібні ситуації вже траплялися, та, на щастя, їх вдавалося локалізувати до вибуху. Згадати хоча б випадок з відчайдушним перевізником спирту на Кучурганському лимані, який серед білого дня з гранатою в руках прийшов у розташування ВПС з вимогою повернути вилучену в нього контрабанду. Того разу спрацював добре підготовлений співробітник мобільного прикордонного загону, який знешкодив зловмисника, тим самим врятувавши життя колегам правоохоронцям.

Вибух на «Бачівську» підтвердив, що персонал пункту пропуску спрацював чітко й правильно, щоправда ціна, яку довелося заплатити правоохоронцям за відчуття неминучості, виявилася високою. Будь-яка критика у даній ситуації виглядає зайвою, а от детальний аналіз та відпрацювання додаткових запобіжних заходів не завадять. Тож про все по черзі.

ХРОНОГРАФ

4 жовтня

00:15

Міжнародний пункт пропуску для автомобільного сполучення «Бачівськ» (Сумська область). На в'їзд в Україну з Росії прибув мікроавтобус марки «Мерседес» молдовської реєстрації з чотирма пасажирами – громадянами Молдови.

Під час здійснення огляду транспортного засобу завдяки пильності інспектора прикордонного контролю старшини Руслана Божка на задньому сидінні мікроавтобуса під особистими речами пасажирів було виявлено ще одного чоловіка, який прикривав обличчя кепкою, капюшоном та сонцезахисними окулярами. Про це правоохоронець негайно доповів старшому прикордонних нарядів старшому прапорщику Миколі Уску.

Увесь цей час порушник залишався цілком спокійним і пояснював, що зовсім не навмисне ховався під речами, а просто хотів зігрітися і поспати, бо дуже втомився. Однак правоохоронці не повірили поясненням чоловіка і відвели його до кабіни паспортного контролю для перевірки документів. Він надав прикордонникам паспорт громадянина Російської Федерації, уродженця Кабардино-Балкарської АРСР 1982 року народження. Однак, звіривши фото із зовнішністю даної особи, інспектори помітили, що документ належить іншій людині. Переконливим доказом їхніх сумнівів стало запитання про дату народження мандрівника, яку той точно назвати не зміг. Саме цей момент і став переломним у поведінці холоднокровного порушника.

Прикордонники прийняли рішення про здійснення контролю другої лінії. Критичною точкою у процедурі перевірки стало застосування металодетектора. Зловмисник усвідомлював: пристрій поглибленого огляду виявить те, що він намагається приховати, а тому діяв рішуче. Коли Руслан Божко наблизився до нього, підрильник дістав з рукава куртки підозрілий предмет і, погрожуючи ним, спробував прорватися назовні. Усвідомлюючи загрозу персоналу та цивільним особам, які на той час перебували неподалік, старший прапорщик Усок перекрив шлях злочинцю.

00:44

Вибуховий пристрій здетонував. Ударною хвилею Миколу Уска і Руслана Божка винесло з кабіни паспортного контролю на вулицю, а утікач-підричник загинув на місці. Що змусило його вдатися до таких дій та ким він був насправді, з'ясують компетентні органи. Як повідомляють деякі ЗМІ, посилаючись на власні джерела, особа, паспорт якої було надано на контроль, відбуває покарання в одній із в'язниць в Кабардино-Балкарії, а паспортний документ він загубив ще два роки тому.

Головним завданням прикордонників після вибуху був порятунок постраждалих колег та мінімізація наслідків надзвичайної події. Відтак, зміна прикордонних нарядів одразу ж перейшла до роботи за командою «Бар'єр». За лічені секунди до місця вибуху прибула група реагування пункту пропуску. Пораненим військовослужбовцям надали першу медичну допомогу та викликали карету швидкої. Ще одна «група реагування» від ВПС «Сопіч» прийняла під охорону ділянку місцевості, що прилягає до пункту пропуску.

Водночас про надзвичайну подію прикордонники поінформували російських колег, Управління СБУ, Глухівський райвідділ внутрішніх справ та Управління МВС України в Сумській області, прокуратуру та військову прокуратуру з на-

Вибуховий пристрій здетонував. Ударною хвилею Миколу Уска і Руслана Божка винесло з кабіни паспортного контролю на вулицю, а утікач-підричник загинув на місці.

гляду за дотриманням законності у військовій сфері.

В Адміністрації Держприкордонслужби оперативно розпочала роботу спеціальна група, яка взяла ситуацію під контроль.

02:20

У Глухівській районній лікарні почали оперувати найбільш постраждалого під час вибуху старшого прапорщика Миколу Уска. Водночас у пункті пропуску вже протягом 40 хвилин працювала слідча оперативна група райвідділу міліції, а з Центрального клінічного госпіталю Держприкордонслужби на реанімаційному автомобілі до Глухова вирушила бригада лікарів. Прикордонні медики прибули в лікарню ще до закінчення операції і підключились до роботи, що, безумовно, пози-

тивно вплинуло на загальний результат хірургічного втручання.

03:00

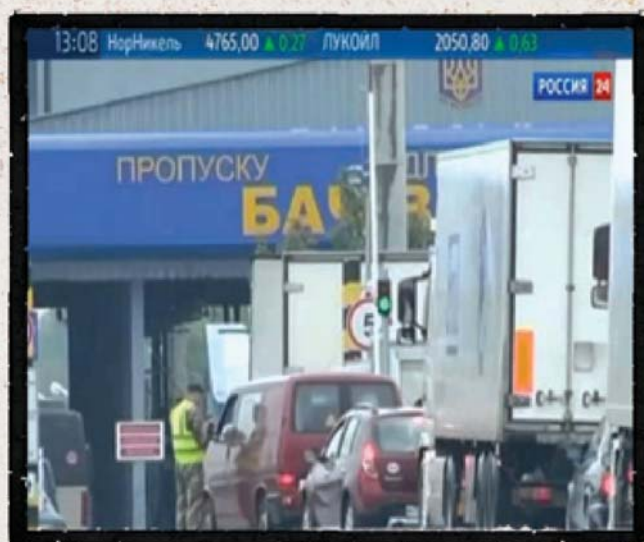
Глухівський райвідділ УМВС в Сумській області заміс до єдиного реєстру судових розслідувань інформацію про протиправне діяння, що містить ознаки кримінального правопорушення за ч. 2 ст.115 КК України «Замах на умисне вбивство, вчинене способом, небезпечним для життя багатьох осіб», ст. 332 КК України «Незаконне переправлення осіб через державний кордон України», ст. 201 КК України «Контрабанда», ст. 358 КК України «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, використання піддроблених документів».

06:30

У «Бачівськ» прибув особисто Голова Державної прикордонної служби України генерал армії України Микола Литвин, який здійснював безпосереднє керівництво діями прикордонників на місці.

08:00

Рух у пункті пропуску було відновлено, а охорону кордону переведено на повсякденний режим.

Постфактум

В Адміністрації Держприкордонслужби відбулася нарада, на якій була проаналізована надзвичайна подія в пункті пропуску «Бачівськ». Її результатом її стало підписання Наказу «Про удосконалення готовності до реагування на надзвичайні та нестандартні ситуації на державному кордоні». Цей документ визначив аспекти діяльності відомства, що допоможуть у майбутньому уникати подібних випадків, а якщо це буде неможливим – мінімізувати їх наслідки.

Низкою додатків до Наказу затверджено, зокрема, план заходів з удосконалення готовності до реагування на надзвичайні та нестандартні ситуації на державному кордоні. Він складається з п'яти розділів, що визначають основні напрями роботи та терміни реалізації завдань. Чи не найважливішим є перший пункт, який встановлює оновлені вимоги до чергових сил. Так, документ вказує на необхідність переопрацювання алгоритмів дій при виникненні нестандартних ситуацій та розроблення рекомендації щодо порядку застосування чергових сил, порядку їх озброєння й екіпування. З огляду на необхідність посилення їх озброєння передбачається також обладнання пунктів пропуску місцями для тимчасового зберігання зброї та спеціальних засобів.

Одним із нововведень стане облаштування тривожними кнопками місць несення служби нарядами «Перевірка документів» та «Вартовий шлагбаум».

Крім того, окрема комісія вивчить необхідність додаткового матеріального, інженерного та технічного забезпечення контрольно-пропускних пунктів.

Другий розділ плану розглядає потребу удосконалення підготовки персоналу для реагування на надзвичайні та нестандартні ситуації. Ним передбачено внесення змін до тематики базової підготовки прикордонників. Це стосується таких питань, як аналіз поведінки особи, яка перетинає кордон; порядок дій після виявлення вибухового пристрою; психологічна готовність до дій в екстремальних ситуаціях; надання першої (долікарської) допомоги постраждалим внаслідок інцидентів на державному кордоні; методика виявлення осіб, які намагаються перетнути кордон у закритому просторі та з використанням конструктивних особливостей транспортних засобів тощо.

На початок наступного року заплановано проведення курсу мультиплікації з особистої безпеки та застосування сили з опрацюванням питань порядку дій у разі виявлення у правопорушника зброї або вибухового пристрою.

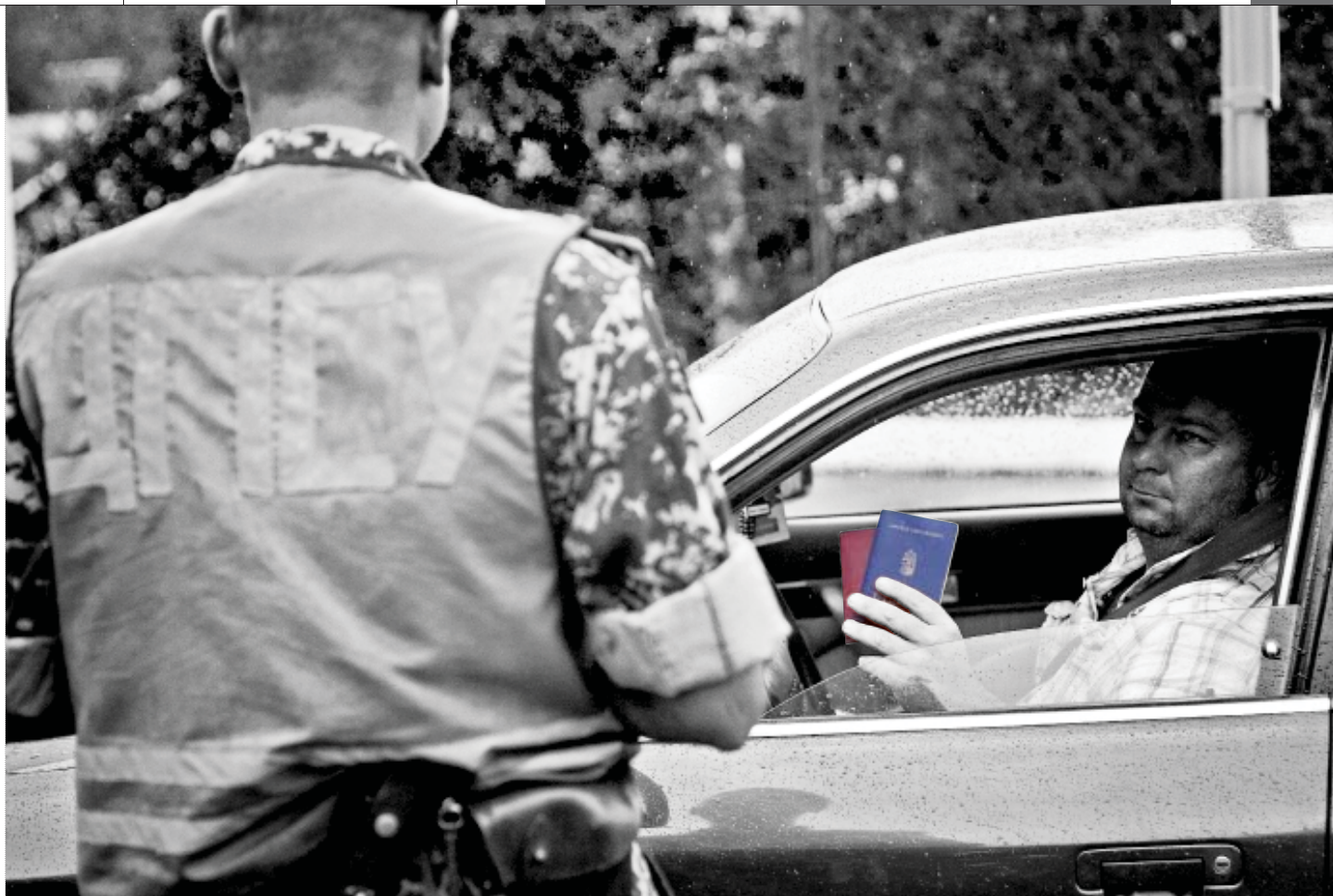
Третім розділом плану передбачено заходи з матеріально-технічного забезпечення готовності до реагування на зміни обстановки, зокрема опрацювання можливості залучення міжнародної технічної допомоги з метою удосконалення технічного оснащення прикордонних підрозділів для реагування на надзвичайні та нестандартні ситуації.

Окремі розділи відведено питанням медичного забезпечення та взаємодії зі ЗМІ.

Наразі тривають перевірки за участю безпосередньо Голови Держприкордонслужби України на предмет стану охорони державного кордону, його інженерного та технічного забезпечення, а також готовності персоналу до дій

Дії керівництва Східного регіонального управління та Сумського прикордонного загону за обставин, що мали місце в пункті пропуску для міжнародного автомобільного сполучення «Бачівськ» 4 жовтня, визнано такими, що відповідають вимогам керівних документів. Військовослужбовці виявили пильність, мужність і самовідданість, високий професіоналізм та своїми діями відвернули можливий терористичний акт на території України. Тож нам залишається сподіватися на якнайшвидше одужання героїв-прикордонників і робити все для того, щоб подібні події не мали таких наслідків.

БІШАТРИДЦІ

Епідемія чи панацея?

Українців «лякають» відповідальністю за подвійне громадянство, але більшості з них це абсолютно байдуже — для них паспорт іншої держави став символом життєвого успіху.

Розвиток технологій та глобалізація в політиці, економіці й культурі узвичаюють явище отримання другого громадянства. Стати його власником сьогодні реально для кожного, причому навіть випадково. Наприклад, дитина, народжена в одній країні, може бути усиновлена іноземцями. Можливо стати громадянином іншої країни й завдяки тривалому проживанню чи особливим заслугам перед державою, зв'язку з предками або через програми економічного громадянства. Все залежить від законодавства і практик кожної конкретної країни. Останнім часом тема легалізації подвійного громадянства в Україні набула широкого суспільного розголосу й спричинила багато дискусій. На початку цього року до Верховної Ради внесено законопроект, яким пропонується дозволити українцям зберігати паспорт рідної країни при отриманні іноземного громадянства...

ПРАВО КРОВІ ЧИ ПРАВО ЗЕМЛІ

Існує два основних принципи набуття громадянства за народженням: *jus sanguinis* – право крові та *jus soli* – право землі. Згідно з принципом *jus sanguinis*, громадянство несе кровну спорідненість. Отже, дитина отримує громадянство свого батька, свого предка. Громадянство на підставі *jus soli*, навпаки, пов'язане не зі спорідненістю, а з місцем народження. Так, дитина набуває громадянства тієї країни, на території якої вона народилася, якщо ця країна керується принципом *jus soli*. У нашій державі дитина завжди отримує громадянство за народженням, якщо хоча б один із батьків є громадянином України, незалежно від того, де вона була народжена. Сьогодні Конституція закріплює єдине громадянство, а згідно із «Законом про громадянство України» необхідно відмовлятися від вітчизняного у разі отримання іноземного.

ПИТАННЯ ОТРИМАННЯ ДРУГОГО ПАСПОРТА НЕАБІЯК АКТУАЛЬНЕ ДЛЯ ТИХ, ХТО МАЄ ВЕЛИКІ ДОХОДИ І ПРАГНЕ ЇХ ЗБЕРЕГТИ, УНИКНУВШИ ОПОДАТКУВАННЯ.

ЗАГРОЗА: ВІРТУАЛЬНА ЧИ РЕАЛЬНА?

Незважаючи на те що Конституцією України подвійне громадянство заборонено, чимало українців де-факто цим нехтують. Причиною такого вибору залишається економічна нестабільність. За статистикою, більше третини населення західних регіонів нашої держави постійно або сезонно перебуває за кордоном. Етнічні румуни, угорці чи росіяни, особливо ті, хто живе у прикордонні, пристають на спокусливу пропозицію країн-сусідів отримати тамтешній паспорт. Це явище, набуваючи масовості, загрожує безпеці країни. Річ у тім, що така прикордонна паспортизація – прямий шлях

ховуючи, що сьогодні близько 40% мешканців Чернівецької та Закарпатської областей заробляють на життя трудовою міграцією, подальше поширення другого громадянства позначиться на демографічній ситуації регіону. І не тільки. Заповзятливі українці прагнуть отримати румунське та угорське громадянство, щоб полегшити ведення бізнесу «на дві країни», придбання нерухомості чи вкладення коштів у європейські банки. Не кажучи вже про податки, що сплачуються на користь іншої країни, а також претензії таких громадян на соцзабезпечення і пенсії за фактом збереженого українського громадянства. А це удар по вітчизняній економіці і держбюджету.

до розколу держави. Адже для багатьох біпатридів (людей з подвійним громадянством. – *Прим. ред.*) національні інтереси не є пріоритетними. Це може поставити деякі прикордонні регіони під вплив сусідніх держав. Згідно з міжнародними нормами, якщо в регіоні проживає 20% представників нацменшини, то вони мають повне право на культурну автономію.

ІЗ «ШЕНГЕНОМ»

Маючи паспорти таких членів ЄС, як Угорщина і Румунія, людина має повну свободу переміщення в інших країнах Євросоюзу без шенгенської візи. Вра-

А ЩО У РЕГІОНАХ?

Як правило, закарпатці отримують угорські й словацькі паспорти, львів'яни та інші жителі колишніх «східних кресів» – польські, буковинці та жителі Бессарабії – румунські. На сході й півдні України більшою популярністю користується російське підданство.

Росія, що, до речі, офіційно визнає подвійне громадянство, не проти отримання жителями Криму і всієї Східної України своїх паспортів, а відтак це вже можуть бути регіони подвійного контролю. Така практика не нова – російські паспорти активно видавалися жителям Абхазії і Південної

Паспорт (фр. *passeport*, італ. *passaporto* від лат. *passus* (пух) і *porta* (ворота) – дозвіл на прохід через міські ворота в Середні віки; державний документ, що засвідчує особу та громадянство власника при перетинанні кордонів держав і перебуванні за кордоном.

Широке застосування подібні паспортам документи отримали в Середні віки, коли в'їзд у будь-яке місто дозволявся лише за наявності у мандрівника спеціального дозволу від місцевих феодалів або вельмож. На Русі існували «проїжджі грамоти», що дозволяли їхнім власникам виїжджати за межі держави.

Виникнення паспорта у вигляді документа, який засвідчує особу, датується XVI ст. Спочатку він видавався при виїзді за межі держави. Вперше з'явився у найрозвиненіших на той час державах – Франції, Іспанії, Голландії, Пруссії, Великобританії. Початком паспортної системи в Російській імперії вважається 1719 рік – період правління Петра I.

У кінці XIX ст. і до початку Першої світової війни для подорожей Європою при перетинанні кордонів паспорт був не потрібний. Війна все змінила. З метою захисту від шпигунства уряди європейських держав розпорядилися перевіряти на своїх кордонах особу кожного, хто в'їжджає і виїжджає.

Осетії. З часом громадян Російської Федерації там стало більше, ніж грузинів (обидві республіки не визнавали себе частиною цієї держави). У результаті, Росія ввела в ці регіони війська «для захисту своїх».

Аналогічні уразливості є у багатьох країнах СНД. Подібний сценарій імовірний в деяких районах Закарпаття. Через те, що Румунія і Угорщина претендують на деякі українські території після Другої світової війни, практично неконтрольованим є повальне надання/відновлення громадянства цих держав українцям з числа етнічних румунів та угорців. Румунські паспорти вже отримали (за неофіційними даними) майже 50 тис. наших співвітчизників. Вірогідно, надаючи їх етнічним румунам, Бухарест намагається культурно, економічно і політично інтегрувати ці території, створивши плацдарм для подальшого розгортання своїх інтересів.

Про такий розвиток подій говорити зарано, але доцільно оприлюднити нинішні загрози деструктивної політики Румунії для національної безпеки Української держави та її вплив на формування криміногенної ситуації в ЄС. У прикордонних з Румунією регіонах України налагоджено мережу посередницьких послуг з питань отримання румунського громадянства. За інформацією представників МВС

України, такою схемою активно користуються деякі члени українських організованих злочинних угруповань для ухилення від кримінальної відповідальності та безперешкодного проникнення в ЄС.

У контексті проблематики варто згадати і про прийняті парламентом Угорщини поправки до Закону про громадянство, що передбачають спрощений порядок надання угорського громадянства етнічним угорцям в сусідніх країнах. Словаччина, де проживає 600 тис. угорців, розцінила цей крок як загрозу національній безпеці. Тому останнім часом у стосунках між цими країнами виникло напруження. У сусідніх Румунії та Сербії місцеві угорці навряд чи стануть у чергу на отримання громадянства Угорщини. Внутрішніх кордонів практично не існує, а особливих переваг власник угорського паспорта не матиме. Єдина країна, якої може серйозно стосуватися угорський закон – Україна.

На Закарпатті отримання угорського паспорта може стати масовим явищем хоча б тому, що з ним можна безвізово переміщуватися практично по всьому світу. Тому етнічних угорців, яких офіційно на Закарпатті налічується 200 тис., насправді може виявитися набагато більше.

Другий паспорт мають близько 250 тис. українців. Але справжніх масштабів поширення подвійного громадянства, пов'язаного з нашою країною, поки не може визначити ніхто. Тим більше, що в Україні немає жодних державних інституцій, які б виявляли українців-біпатридів.

РИБА... З ГОЛОВИ

Питання отримання другого паспорта неабияк актуальне для тих, хто має великі доходи і прагне їх зберегти, уникаючи оподаткування. Багато політиків, чиновників, бізнесменів, які причетні до державної таємниці й приймають життєво важливі рішення, пов'язані як з економікою, так і з безпекою України, мають по кілька паспортів. Вчинивши злочин в Україні, вони можуть перейти до іншої країни, яка, відповідно до власної конституції, не видає своїх громадян іншим державам. Час від часу інформація про те, що хтось із народних обранців використав другий паспорт, стає відомою широкій громадськості. Хрестоматійні приклади – экс-прем'єр Лазаренко, якого спіймали з панамським паспортом у кишені, экс-ректор Української податкової академії, тричі народний депутат Петро Мельник, який втік до США з паспортом однієї із прибалтійських країн (для громадян цих країн – в'їзд до Америки безвізовий. – Прим. авт.), колишній мер Києва Леонід Черновецький – громадянин Ізраїлю з 1994 року.

Встановити наявність подвійного громадянства можуть тільки спецслужби, однак якщо людині пред'являть обвинувачення, вона може це заперечити. Друге громадянство де-юре не визнається вітчизняним законодавством, тому іноземні держави не зобов'язані інформувати владу про його наявність або відсутність у громадянина. Навіть після офіційної відмови від іноземного паспорта його потім легко можна відновити, але вже без розголошу.

ДРУГЕ ГРОМАДЯНСТВО ДЕ-ЮРЕ НЕ ВИЗНАЄТЬСЯ ВІТЧИЗНЯНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ, ТОМУ ІНОЗЕМНІ ДЕРЖАВИ НЕ ЗОБОВ'ЯЗАНІ ІНФОРМУВАТИ ВЛАДУ ПРО ЙОГО НАЯВНІСТЬ АБО ВІДСУТНІСТЬ У ГРОМАДЯНИНА.

«ДІЛОВА» ПРОПОЗИЦІЯ

Є ще один досить простий спосіб стати біпатридом. В Інтернеті соцмережі завалені пропозиціями про влаштування фіктивних шлюбів. Саме так іноземці можуть отримати українське громадянство, а українці – іноземне. «За рік візьму \$ 1500. Без взаємних зобов'язань», – пропонує 29-річна волинянка, яка хоче стати фіктивною

дружиною. А мешканець Закарпаття агітує побратися, щоб отримати громадянство європейської країни: «У мене є угорське громадянство, тобто можна укласти шлюб в будь-якій країні ЄС. Візьму за все до \$ 3 тис.»

САНКЦІЇ ПРОТИ

Українське законодавство не передбачає санкцій щодо тих, хто отримав друге громадянство. Україна просто не визнає людину громадянином або підданим іншої держави, якщо вона отримала українське громадянство. Навіть достовірні факти наявності у держслужбовця гро-

мадянства іншої держави не можуть бути підставою для його звільнення чи притягнення до відповідальності. Постає питання про запровадження у нашому законодавстві дієвих санкцій. Варто звернути увагу на практику деяких країн щодо вирішення цієї проблеми. Наприклад, у Норвегії, Франції та Швеції існує досить жорсткий підхід. На відміну від України, яка обмежується розпливчати формулюваннями про заборону подвійного громадянства і водночас збереження українського, ці країни чітко прописують у своєму законодавстві неможливість другого підданства. А це означає, що особа, яка отримує громадянство іншої країни, автоматично позбавляється першого.

Вельми гнучкий підхід практикують США. Офіційно дозволяючи подвійне громадянство, вони обмежують своїх громадян у цивільних обов'язках перед другою батьківщиною так звану «Клятву вірності». Американці з подвійним громадянством не мають права користуватися другим паспортом при поїзді за кордон, тим більше – будь-якими економічними й іншими перевагами. У разі порушення цієї норми особа позбавляється американського громадянства.

Багато країн, особливо ті, які хочуть здійснювати максимальний контроль за своїми громадянами, укладають угоди з іншими державами, щоб ті повідомляли їм про факт отримання другого паспорта. Але й цю проблему обходять за наявності грошей. Варто лише придбати паспорт «небалакучої» країни, як от Ірландія чи Ізраїль. Для більшої безпеки треба змінити своє ім'я у «проміжному» документі, а потім за його допомогою придбати паспорт омріяної країни.

ЧИ МОЖЛИВО ВИКРИТИ?

В Україні подвійне громадянство не переслідують, тому й механізмів контролю ніхто не посилює, але це не означає, що він неможливий зовсім. Прикордонники свою справу знають. Та поки немає механізмів стовідсоткової перевірки документів на кордоні. Незаконний другий паспорт прикордонники можуть знайти при огляді речей

того, хто перетинає кордон на авіа-, залізничному чи автомобільному транспорті. Однак фізично неможливо оглянути всю поклажу кожного пасажера на предмет його викриття. До речі, існують способи виїзду з України, так би мовити, з чистою совістю. Наприклад, людина прямує до Ізраїлю чи Туреччини, де не потрібна віза, де їй ніхто не заважає зберігати у надійному місці свій другий паспорт. Телефонний дзвінок або закодоване повідомлення, надіслане зберігачу, приміром, власникові анонімної поштової служби – і документ доставлять туди, де він знадобиться.

ЧОМУ Б НІ?!

Чимало людей небезпідставно розглядають другий паспорт як квиток у краще життя. Нерідко на такий крок їх штовхає безробіття (як, наприклад, у Чернівецькій області, де тільки румунських паспортів неофіційно налічується близько 100 тис. і рівень безробіття є одним із найвищих

країни не можуть конкурувати за привабливістю, скажімо, Монте-Карло – не той клімат і не та політична стабільність, аби багатії шукали там собі другу оселю. Але таки можна заробляти непогані гроші шляхом продажу паспортів і середньому класу. Завдяки зростанню конкуренції вимоги до проживання у країні або інвестування в неї нівелюються. На цьому ринку чимало пропозицій, адже іноземці готові платити за паспорт від 10 до 50 тис. доларів і більше. Варто відзначити, що внесок аж ніяк не подарунок країні чи форма обміну – гроші на паспорт. Вирішуючи проблему свого другого громадянства, людина інвестує свої кошти в економіку обраної країни. Відтак, як будь-який інвестор, може розраховувати на дивіденди.

Інші країни пропонують громадянство, якщо ваші предки були жителями цих країн або якщо є приналежність до певної раси чи релігії: Таїланд – якщо ви буддист, Ізраїль – якщо ви єврей, Ліван – якщо ви гнаний мусуль-

УКРАЇНА УВІЙШЛА ДО ЧЕТВІРКИ КРАЇН ЄВРОПИ, ДЕ ПРОЖИВАЄ НАЙБІЛЬША КІЛЬКІСТЬ ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА. В ГРУПИ РИЗИКУ ПОТРАПЛЯЮТЬ ЦИГАНИ ТА ОСОБИ, ЩО НАЛЕЖАТЬ ДО НАЦМЕНШИН, ДЕПОРТОВАНИХ ЗА СТАЛІНСЬКОГО РЕЖИМУ.

у країні). Крім того, люди не тільки прагнуть вільно переміщуватися територією Шенгену, а й не вистоювати черги в посольствах. Багато українців мають розділені сім'ї, через що подвійне громадянство для них – річ абсолютно необхідна. Хоча б із суто практичних міркувань – збереження чесно заробленого майна. Така практика корисна й для тих, кому часто доводиться перетинати кордони, подорожувати тощо.

На отримання безкоштовно паспорта може розраховувати майже будь-хто, а за наявності 15 тис. доларів і більше можна обрати один із декількох. Будь-якій державі цікаві інвестори, благодійники чи особи з певними знаннями та навичками. Деякі політики розуміють, що їхні

манин. Податки, можливості інвестування, свобода переміщення, фінансова анонімність – це лише деякі з переваг, які може надати другий паспорт.

ЧУДОВА ЧЕТВІРКА ТА ІНШІ

Інвестиційна програма імміграції, що дає змогу отримати друге громадянство або вид на проживання через капіталовкладення, вперше була успішно застосована Федерацією Сент-Кітс і Невіс у 1984 році. Сьогодні ця держава разом з Австрією, Домінікою та Антігуа і Барбуда наділяють своїм громадянством інвесторів. Решта країн воліють обдаровувати їх видом на проживання з можливістю його продовження або отримання громадянства. До списку найкращих країн для імміграції через інвестиційні програми входять Канада, Сполучені Штати, Великобританія, Австралія, Болгарія, Сент-Кітс і Невіс, Антігуа і Барбуда.

Умови інвестування, розміри необхідних мінімальних капіталовкладень і отриманий за це імміграційний статус у країнах різні. Скажімо, громадяни Антігуа і Барбуда можуть без візи відвідати Канаду і Великобританію терміном до шести, Ірландію – до трьох місяців, всі країни Шенгену – на 90–180 днів, а також багато інших держав. Можливо знайти маленьку й затишну другу батьківщину. При отриманні паспорта Коста-Ріки (60 тис. дол.) новоспечений громадянин може в'їжджати до 24 країн світу (серед них – Австрія, Канада, Німеччина, Італія, Швейцарія) і жити там без оформлення візи. Громадянство Венесуели – 50 тис. дол., ще дешевші

Панама (45 тис. дол.), Домініканська Республіка (40 тис. дол.) і Беліз (30 тис. дол.). На пострадянських теренах друге громадянство досить легко отримати в Латвії. Російське громадянство у деяких регіонах РФ можна купити за 100 тис. рублів.

ВАРТІСТЬ РІЗНА

АСТРОНОМІЧНА – 1 000 000 дол. і вище: Ірландія, Ліхтенштейн, Монако, Швейцарія.

ВИСОКА – 100 000 дол. і вище: Австрія, Австралія, Бельгія, Канада, Італія, Ямайка, Маврикій, Нова Зеландія, США, С.Кітс, Сінгапур.

СЕРЕДНЯ – від 20 000 до 100 000 дол.: Аргентина, Болівія, Бразилія, Кейп Верде, Коста-Ріка, Еквадор, Ель-Сальвадор, Гаїті, Гондурас, Мексика, Нікарагуа, Панама, Парагвай, Португалія, Урувай тощо.

НАЙМЕНША – від 500 до 15 000 дол.: більшість південно-африканських і найбідніших азійських країн.

това до легалізації подвійного громадянства, оскільки це спричинить істотні законодавчі зміни, створить низку проблем для держави щодо виконання зобов'язань, сплати податків тощо. При цьому вони зазначають, що подвійне громадянство не шкодить стабільним демократичним державам, до яких наша країна поки що не належить. Розглядати питання про допустимість подвійного громадянства можна лише залучивши широке коло фахівців, особливо в галузі права. Якщо ж такий закон матиме право на життя, у ньому має бути чітко прописано, що для громадянина України, який має один або більше паспортів інших держав, неприпустимо працювати на державній службі. Основним ризиком подвійного громадянства є те, що воно дозволяє несумлінним громадянам уникати каральних або податкових органів. Ця лазівка використовуватиметься не для навчання, виховання, чесного бізнесу, а для ухилення від податків, відповідальності та переховування в іншій країні.

БЕЗКОШТОВНО – якщо у вас відповідне походження або релігія: Бразилія, Китай, Німеччина, Ірландія, Ізраїль, Італія, Ліван, Португалія, Іспанія, Тайвань, Таїланд, Туреччина, Англія, США.

**За інформацією <http://www.gloffs.com/>*

З ЧОГО ВИБРАТИ

За неповною статистикою 2013 року, на планеті налічується 274 країни:

- 195 незалежних держав (члени ООН), з них два спостерігача – Ватикан і держава Палестина;
- 8 держав із невизначеним статусом;
- 55 територій: наділених особливим статусом – 4, незалежних – 37, заморських – 14. Також є й залежні території, які можна вважати якщо не державою, то країною, їх – 16.

УСЕ В ШОКОЛАДІ

Більшість високорозвинених країн не оподатковують людей, які проживають у них не більше шести місяців на рік. Так, іноземець, який перебуває в Каліфорнії чотири зимових місяці, поза США – три місяці і решту часу – у своїй країні, як правило, ніде не буде платити податки! Багато хто переміщує свій бізнес в офшори на Сейшелах, у Белізї, на Кіпрі, Британських, Віргінських островах. Приміром, щодо останніх (там зареєстровано більше 650 тис. компаній: до 40% всіх офшорних компаній у світі) відсутній корпоративний податок і податок на доходи фізичних осіб, також відсутній ПДВ і податок з продажів.

ДУМКИ ЕКСПЕРТІВ

Більшість опитаних вітчизняних експертів і політиків заявляють, що Україна ще не го-

ЗВОРТНИЙ БІК

Близько 12 млн людей у світі взагалі не мають громадянства жодної країни, і позбавлені елементарних прав людини. Проблема осіб без громадянства (апатридів) загрожує посилитися через те, що діти батьків з таким статусом часто також не можуть отримати громадянства. Так трапляється також, якщо країна перестала існувати, як було з СРСР чи Югославією. Україна увійшла до четвірки країн Європи, де проживає найбільша кількість осіб без громадянства. Про це у своїй статті на сайті Ради Європи зазначив комісар організації з прав людини Нільс Мужнієкс. В групі ризику потрапляють цигани та особи, що належать до нацменшин, депортованих за сталінського режиму. Згідно з останнім переписом населення, кількість осіб, які вважають себе особами без громадянства, в Україні наближається до 40 тис. і включає майже 7 тис. раніше депортованих, які повернулися до Криму.

ЕМІГРАЦІЯ НАЗАВЖДИ...

Наша держава продовжує «лякати» народ відповідальністю за подвійне громадянство, але багатьом спритним та обдарованим українцям байдуже – для них паспорт іншої країни стає символом життєвого успіху. Бо ж люди хочуть жити там, де можна отримувати нормальну зарплату і пенсію, де немає корупції й здирицтва. І в цьому сенсі еміграція з України набула величезних масштабів. Сотні тисяч наших співвітчизників виїхали назавжди, стільки ж працюють за кордоном майже цілий рік, повертаючись до неньки тільки на свята. І масове отримання ними другого паспорта є відповіддю на постійне погіршення їхнього правового статусу. На жаль, поки що ми маємо менш завидне громадянство у сенсі свободи пересування, аніж наші сусіди з європейських країн, але хочеться вірити, що колись в Україні кожен матиме за честь бути її громадянином. **К**

Підготувала ТЕТЯНА ФІЛІПЕНКО

За останні три з половиною роки кількість іноземних студентів в Україні зросла з 40 до 61 тис. осіб. Такі показники підтверджують чільне місце нашої держави серед світових лідерів надання освітніх послуг. Та чи існує зворотний бік цієї медалі...

GAUDEAMUS «НА ЕКСПОРТ»

Українські виші завжди були популярними серед іноземних студентів. Цей напрям міжнародної співпраці не лише піднімає престиж вітчизняної освітньої галузі, а й істотно поповнює держбюджет. Найбільш престижними для іноземних громадян є медичні й технічні ВНЗ, а також класичні університети. Кількість іноземців, які обирають нашу країну за освітню платформу, щороку зростає. Лишень за 2012-2013 навчальний рік студентський гімн Gaudeamus прозвучав в Україні для понад 60 тисяч іноземців. Не новиною є те, що з-поміж загального потоку охочих до навчання трапляються й ті, хто намагається використати свій студентський квиток як прикриття неправомірного наміру.

В Україні існує багато переваг щодо навчання іноземних громадян у вищих навчальних закладах. Зокрема, це фундаментальність освітнього процесу, прийнятна вартість навчання, орієнтація на європейські цінності у питаннях покращення якості освіти та входження в сучасний освітній простір. Важливу роль відіграє також толерантне ставлення нашого суспільства до іноземців та визнання вітчизняних дипломів у різних країнах світу. Крім того, українську освіту можна розглядати і як рішучий крок на шляху до країн Західної Європи, щоправда, тепер тільки легальному. Це стало можливим стверджувати завдяки численним заходам, реалізованим з ініціативи Державної прикордонної служби, Міносвіти і науки, а також Державної міграційної служби. Студентський канал стає дедалі менш привабливим для потенційних нелегалів.

Про те, як вдається досягати високої ефективності протидії цьому явищу ми поцікавилися у начальника управління прикордонного контролю та реєстрації Адміністрації ДПСУ генерал-майора Олександра БІНЬКОВСЬКОГО.

– Олександр Анатолійовичу, на якому етапі зазвичай вдається виявити потенційних нелегальних студентів?

– Передусім у пунктах пропуску при прибутті в Україну. Як правило, під час перевірки документів виникають або проблеми з паспор-

цьогорічного набору іноземних абітурієнтів на кордоні затримано семеро осіб, а протягом аналогічного періоду 2012-го – двадцять чоловік! Нелегали зважають на контроль з боку держави і змушені йти іншим шляхом.

– У яких питаннях сьогодні найактивніше прикордонники співпрацюють з Міністерством освіти?

– За останні два роки нам вдалося упорядкувати низку питань з цим міністерством. Зокрема,

Також Міністерством освіти створено реєстр відратованих студентів, використовуючи який ми налагодили процес інформування правоохоронних органів, міграційної та прикордонної служб.

У свою чергу МОН надає списки офіційно запрошених абітурієнтів, що стають у великій пригоді під час прикордонного контролю в пунктах пропуску. Перед заїздом у нас чітко визначено, через які пункти пропуску повинні прибути іноземні студенти. Маємо контакти осіб, які їх зустрічають, а якщо не зустрічають – отримуємо пояснення.

– Чимало незручних питань виникає сьогодні до системи видачі запрошень на навчання. Як, на Вашу думку, можна поліпшити цю роботу?

– Наша позиція така: запрошення на навчання має видавати винятково структурний підрозділ МОН, без посередників!

– Чи існують нині зауваження щодо видачі віз іноземним студентам?

– Порядок видачі віз іноземцям, у тому числі студентам, контролює МЗС. Процедура їх видачі приведена до шенгенського візового кодексу, оскільки Україна прагне підписати відповідну угоду про асоціацію з ЄС. Але є певні нюанси, які пов'язані, по-перше, з людським фактором, коли посадовими особами консульських установ допускаються помилки при оформленні паперів. По-друге, подекуди не досить ретельно вивчаються документи, подані для отримання візи. Як наслідок, віза видана, а людина приїздить з іншою метою. Якщо це виявляється в пунктах пропуску, ми письмово повідомляємо про це МЗС. Так, нещодавно за нашої ініціативи у Міністерстві закордонних справ України була проведена скайп-конференція з консульськими установами країн міграційного ризику. Це країни Африки, Південно-Східної Азії, Близького і Середнього Сходу. В ході заходу ми разом розглянули низку найбільш типових питань, що виникають під час перевірки віз на кордоні. Така робота, сподіваюся, невдовзі покаже високий результат.

” На сьогодні нам вистачає нормативно-правової бази для ефективної протидії нелегальній міграції

том, або із запрошенням на навчання. Також, пізніше, осіб, які вважалися студентами, виявляють на території України правоохоронні органи, коли вони вже мають статус нелегалів. І, нарешті, прикордонники зупиняють псевдостудентів при спробі потрапити до країн ЄС з підробленими або чужими документами.

– Як Ви вважаєте, чи варто посилювати контроль другої лінії щодо студентів із країн потенційного ризику?

– На сьогодні нам вистачає нормативно-правової бази для ефективної протидії нелегальній міграції. Тут основними документами для нас є Закон «Про прикордонний контроль», що визначає умови в'їзду іноземців, у тому числі студентів, та Закон «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства». Якщо виникають сумніви щодо іноземця, який прибув на навчання, проводиться контроль другої лінії, під час якого детально вивчаються документи, наявні в іноземця, здійснюється фото- та відеофіксація розмови. У разі необхідності (у 90 випадках зі 100) ми контактуємо з установою, що його запросила.

Цього року завдяки спільним заходам нашого управління і Міносвіти було зупинено цілі групи несправжніх студентів. За період

спільно опрацьовано новий порядок видачі запрошень на навчання в Україні та обліку студентів. Нині цей документ перебуває на розгляді в Кабінеті Міністрів. Очікуємо, що його прийняття допоможе систематизації обліку іноземців. Крім того, ми визначили порядок їхньої зустрічі в аеропортах представниками освітніх закладів.

Разом із прикордонниками незаконній міграції протистоять не лише підрозділи міграційної служби, МВС та СБУ, але й освітяни. Зокрема, працівники Українського державного центру міжнародної освіти. З 2002 року дана організація МОН популяризує українські виші у світі, здійснює координацію між навчальними закладами та іноземними студентами, надає всебічну підтримку та супроводжує цей процес.

Користуючись вдалою нагодою ми вирішили більш детально розповісти про особливості набору іноземців до українських вишів та торкнутися найбільш відповідальних моментів співпраці з прикордонниками. У цьому нам допомагає головний спеціаліст Українського державного центру міжнародної освіти **Олександр ОДНОДВОРЕЦЬ**.

– **Олександр Костянтиновичу, розкажіть, будь ласка, докладніше про новий порядок обліку іноземних студентів.**

– Сьогодні вперше за багато років з приходом нової команди до Українського державного центру міжнародної освіти був розроблений проект документа, що має регламентувати порядок обліку іноземних студентів від моменту отримання запрошення. Тут упорядковано при-

контроль за процесом відрахування, що дає підстави запропонувати іноземцю добровільно залишити територію України або передати його під юрисдикцію міграційної служби, що в свою чергу займатиметься його видворенням.

Цей порядок стосується як роботи Міносвіти, так і прикордонного відомства у питан-

його перебування у країні та дотримання всіх міграційних правил, що діють в державі.

Новий порядок обліку студентів вже направлений на остаточне узгодження Кабміном. Найближчим часом він набере чинності і ми зможемо працювати по-новому. Зараз попередня постанова, яка вже давно не враховує багатьох нюансів, не працює, її скасовано. Такий правовий вакуум ми поки що намагаємося компенсувати шляхом застосування законів України про прикордонний контроль, міграційну службу та статус іноземця.

– **Хто, як Ви вважаєте, має зустрічати абітурієнтів на кордоні? Як це повинно відбуватися?**

– Це питання не регламентовано. З минулого року листом заступника Міносвіти за ініціативи нашого Центру вузам було рекомендовано, отримавши інформацію про приїзд своїх студентів, готувати відповідний лист до пункту пропуску, через який вони мають в'їжджати, вказавши рейс, дату, номер запрошення, паспортні дані тощо. Відповідальним за зустріч призначається або працівник вишу, або студент старшого курсу, який володіє мовою країни, звідки очікують абітурієнтів, або ж представник фірми-посередника. За результатами роботи минулого і цього року 80–85% іноземних студентів організовано зустрічали на підставі таких попередніх листів. Особливо це важливо, коли приїждять великі групи, як правило, з Індії, Марокко, Туркменістану, Азербайджану. У цьому випадку навчальний заклад організовує навіть їхнє транспортування. Фактично ми звели до мінімуму хаотичне розпорощення студентів територією країни. Цей порядок невдовзі стане нормою і обов'язковою до виконання схемою для всіх вишів та фірм-посередників, що займаються залученням іноземних студентів до навчання в Україні.

Групи, щодо яких є заявка вишу, я зустрічаю особисто як представник Українського державного центру міжнародної освіти. Іноді студенти не мають можливості вчасно повідомити про свій приїзд, а вуз, у свою чергу, підготувати заявку на зустріч. Якщо такої заявки немає, новоприбулих ретельніше перевіряють на другій лінії контролю. Ці питання узгоджуються нами безпосередньо з управлінням прикордонного контролю та реєстрації Адміністрації ДПСУ перед початком періоду заїзду іноземних студентів.

– **Розкажіть, будь ласка, яким чином регламентується сьогодні діяльність фірм-посередників? І чи отримують вони спеціальну ліцензію?**

– Фірми-посередники працюють у правовому полі українського законодавства. Це можуть бути будь-які форми підприємницької діяльності: приватне підприємство, товариство з обмеженою відповідальністю тощо. В статуті таких організацій прописано надання освітніх послуг, їх реклама,

Як заявив міністр освіти і науки на прес-конференції у квітні цього року, іноземні студенти заплатять близько 4,3 млрд гривень за навчання в Україні у 2012/2013 навчальному році.

їзд в Україну, вступ до навчального закладу, процес переведення або зарахування студента до іншого вишу, завершення навчання, отримання диплома і виїзду за кордон або, у разі дострокового завершення навчання через невиконання умов контракту чи за власним бажанням,

нях проходження через пункти пропуску, міграційної служби – щодо порядку та строків реєстрації навчальними закладами всіх іноземців, які прибувають до них на навчання. Також у цьому документі вперше вписано відповідальність НЗ за іноземного студента,

залучення іноземців до навчання в Україні. Окремо цей вид діяльності не ліцензується, але обов'язковим є укладання угоди між фірмою-посередником і навчальним закладом, де чітко визначено, на яких умовах фірма зобов'язується забезпечувати набір студентів і яку відповідальність несе за «неякісно-го» студента.

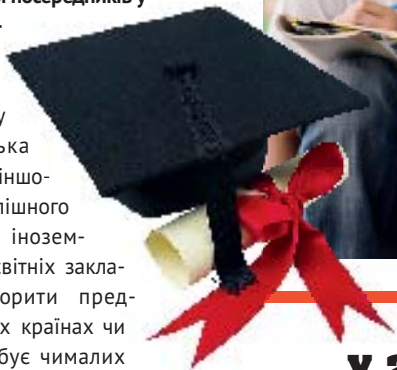
– Олександр Костянтиновичу, чи виправдують практика існування посередників у процесі залучення іноземців на навчання?

– На моє переконання, на даному етапі посередницька фірма необхідна. В іншому випадку для успішного здійснення набору іноземних студентів до освітніх закладів доведеться створити представництва в різних країнах чи регіонах. А це потребує чималих додаткових видатків. Міністерство освіти планує відкриття представництв Українського державного центру міжнародної освіти у тих країнах, звідки приїздить найбільше студентів. Як варіант, це Індія, Туркменістан, Азербайджан. Нині триває моніторинг – скільки коштуватиме такий проект, як швидко він окупиться тощо. Перевага посередницьких фірм у тому, що, як правило, директор – громадянин України, а заступник і спонсор – громадяни країни, де здійснюється набір студентів.

– Часто лунають звинувачення, що саме через таких посередників до України потрапляють студенти-нелегали.

– Так, частина студентів, яких ввозять посередницькі фірми, є потенційними незаконними мігрантами. Але навіть статистика Держприкордонслужби за останні роки демонструє, що відсоток студентів у загальній кількості затриманих за незаконне перебування на території України, спробу або перетинання західного кордону з кожним роком знижується.

Як показує досвід, практика створення фірм-одноденок для ввезення партії нелегалів дійсно існує. Та це не найпростіший спосіб. По-перше, абітурієнт повинен мати освіту і документ, що це підтверджує. Він проходить перевірку у вишу, на підставі якої складається протокол, а за ним вже видається запрошення на навчання. Абітурієнт з цим запрошенням та іншими документами має звернутися до посольства, де йому видають візу. А для студентів з деяких країн обов'язковою є ще й співбесіда. Перелік таких держав є в МЗС і це також впливає на порядок отримання візи. Тобто ми говоримо про доволі складний шлях. Значно простіше, наприклад, приїхати за туристичною візою.

**у 2008/2009
навчальному році
в Україні навчалось**

42 тис.

**іноземних студентів,
у 2009/2010 –**

44 тис.,

у 2010/2011 –

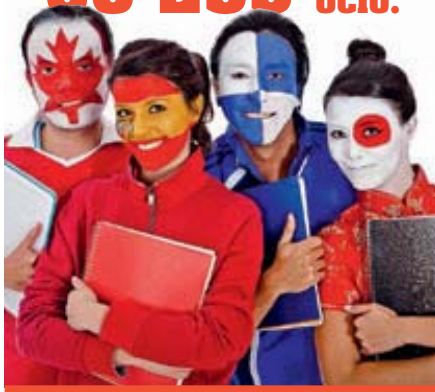
**46 тис.,
у 2011/2012 –**

майже

54 тис.,

а в 2012/2013 –

60 295 осіб.

– Чи можуть іноземні студенти, навчаючись в Україні, легально перебратися до ЄС?

– Один із таких каналів існує. Студент, навчаючись в Україні, отримує в посольстві країни Євросоюзу туристичну візу. Цікомо легально перетнувши кордон з однією із країн Єврозони, він поступово переміщується територію з меншим контролем і залишається там. Свого часу ми звернули увагу навчальних закладів на цю проблему. Тепер, якщо такого студента помічають за кордоном під час навчального процесу, його одразу відраховують за невиконання умов контракту. Однак буває, що студент іде, скажімо, на стажування від одного вишу до іншого, наприклад від Київського до Варшавського університету. Це регламентується окремою угодою.

– Олександр Костянтиновичу, як вирішуються нагальні питання у сфері контролю студентського каналу?

– З 2012 року діє робоча група з представників Адміністрації Президента, Центру міжнародної освіти, Держприкордонслужби, міграційної служби, МВС та МЗС. Особливість її у тому, що вона не збирається щомісяця, а вирішує проблеми дистанційно і обов'язково у правовому полі. За результатами обговорень готуються рекомендації, як діяти в тій чи іншій ситуації.

– Нещодавно Міносвіти видало вказівку щодо активізації набору іноземних студентів. Слід очікувати збільшення студентського контингенту з-за кордону?

– На мою думку, цього року кількість іноземних студентів збільшиться ще й завдяки спрощенню багатьох процедур, більш чіткій організації порядку видачі запрошень та в'їзду іноземців. Фактично те, що вони перестали губитися на території країни, а напряму потрапляють до вишу, є відчутним досягненням і суттєво вирішує питання обліку і контролю. **К**

Спілкувалася
Леся МЕДВЕДЕНКО

Фото Сергія ГУДАКА

ОЙ ДНІПРО, ДНІПРО...

70 РОКІВ ТОМУ ВІДБУЛАСЯ БИТВА

ЗА ОДНУ З НАЙБІЛЬШИХ РІЧОК ЄВРОПИ

«Кордон» розшукав чотирьох учасників форсування Дніпра, які були удостоєні звання Героя Радянського Союзу, і звернувся до них з проханням згадати, як це було.

Одного разу мені довелося почути, що масове нагородження Золотими Зірками Героїв Радянського Союзу за форсування Дніпра восени 1943-го було не лише невинуватим, а й девальвувало високе звання Героя. Дійсно, 2438 воїнам було присвоєно звання Героя Радянського Союзу, що перевищило сумарну кількість нагороджених за всю історію цієї нагороди.

Чи можна говорити про невинуватість такого «щедрого зорепаду»? Відповісти на це запитання ми попросили Героя Радянського Союзу Володимира Карпова. А щоб ніхто не запитозрив в упередженості... ані мене, ані Володимира Васильовича, нагадаю: свою «зірочку» командир взводу розвідників 629-го стрілецького полку 134-ї стрілецької дивізії старший лейтенант Карпов отримав не за форсування Дніпра, а за виконання особливо важкого розвідувального завдання та за 79 «язиків», захоплених в результаті рейдів по ворожих тилах.

– Пам'ятаю, були розмови, начебто не всі гідні Золотих Зірок. Яюсь дуже багато одразу з'явилося Героїв! Взагалі-то це звання присвоювали за величкий подвиг, часто пов'язаний із загибеллю людини, яка його вчинила. Завжди малося на увазі щось неймовірно важке, майже нездійсненне, надприродне. А тут раптом дві з гаком тисячі героїв... Вважаю за необхідне сказати: так можуть міркувати тільки люди, які не уявляють, що означало тоді форсувати Дніпро і закріпитися на протилежному березі.

КАЛІБЕРДА Іван Опанасович. Лейтенант. Командир взводу 6-го Окремого моторизованого понтонно-мостового ордена Червоної Зірки Стрийського батальйону 2-го Українського фронту. Нагороджений орденами Леніна, Вітчизняної війни 1-го ступеня, двома орденами Червоної Зірки, орденом Богдана Хмельницького 2-го і 3-го ступенів (Україна), медалями «За бойові заслуги», «За оборону Сталінграда» та «За перемогу над Німеччиною». Нині генерал-майор юстиції у відставці І.О. Каліберда мешкає у Львові.

– Форсування Дніпра мені ніколи не забути. Нам довелося наводити переправу для 37-ї армії 2-го Українського фронту, яка повинна була одразу форсувати річку, щоб не втратити темп наступу. Взагалі сам Дніпро для наших військ був серйозною перешкодою. Ширина його в тому місці, де ми переправлялися, досягала кілометра. Однак протяжність переправи збільшувалася за рахунок швидкої течії. І як би ми не пливли, все одно до протилежного берега добиралися по діагоналі.

– Під час форсування Дніпра Ви отримали поранення. Воно виявилось досить серйозним. Причому таким, що фронтова газета встигла Вас навіть поховати...

Червоноармійська газета 2-го Українського фронту «Суворовський натиск» № 257 за 1943 рік у замітці фронтового кореспондента «Під зливою вогню» писала: «Командир викликав лейтенанта Івана Каліберду і сказав: «Ви командир першого десанту. Вам треба першими переправитися на інший берег».

Лейтенант коротко відповів: «Буде виконано!» Злива вогню накрила перший пором, але він йшов наміченим курсом. І таки досяг берега. Не пощастило лише командирові десанту. Його бойові друзі, вступивши на Пра-

**” ПІД УРАГАННИМ
ВОГНЕМ ПРОТИВНИКА
МОЇ ХЛОПЦІ ДІЯЛИ
ЧІТКО Й ЗЛАГОДЖЕНО.
В ЦЕЙ МОМЕНТ ВЕЛИКИЙ
УЛАМОК ПРОБИВ БОРТ,
І ВОДА ХЛИНУЛА ВСЕРЕДИНУ
ПОНТОНА.**

вобережжя, поховали свого командира на заповітному березі. Героя немає в живих».

– Поранення було дійсно важким. Куля поцілила в груди і пройшла наскрізь, як кажуть, навиліт, пробивши при цьому легені. Кістки, слава богу, виявилися цілими. Рана ця дає знати про себе й зараз.

– А як закінчилося форсування Дніпра батальйоном вже без Вас?

– Про це я дізнався, коли повернувся до частини. Після того як я знепритомнів і упав на дно понтона, вогонь посилювався. Осколок міни розбив весло, яким гріб рядовий Христофоров, і темп руху сповільнився. Ситуація була досить критичною. І тут командування взяв на себе сержант Фадєєв. Під ураганим вогнем противника мої хлопці діяли чітко й злагоджено. В цей момент великий уламок пробив борт, і вода хлинула всередину понтона. Та рядовий Зимов, не розгубившись, щільно прикрив пробіючу своїм тілом. Завдяки енергійності й наполегливості сержанта Фадєєва наш понтон благополучно форсував річку. Фадєєв заслужено отримав високу нагороду.

Згодом наш плацдарм розширився. Понтонери батальйону під щільним вогнем ворога почали перекидання стрілецьких частин 37-ї армії, готуючи одночасно місце для прийому танків, що також мали переправитися через Дніпро на понтонах.

ІВАШИНА Іван Вакулович. Сержант. Командир гармати 911-го артполку 340-ї стрілецької дивізії 38-ї армії 1-го Українського фронту. Нагороджений орденами Леніна, Вітчизняної війни 1-го ступеня та медалями. Нині – у званні полковника у відставці. Мешкає в Києві.

– До того як довелось форсувати Дніпро, наша дивізія увійшла до складу 38-ї армії Воронежського фронту. У серпні 43-го ми перейшли в наступ і звільнили Суми. У боях за визволення міста дивізія зазнала великих втрат. А вже пізніше отримала почесне найменування «Сумської». Переслідуючи противника, ми успішно форсували Десну і наприкінці вересня були вже на лівому березі Дніпра, в районі Лютіжа.

Напередодні форсування Дніпра отримали наказ знищити броньований катер противника. Цей самий катер обстрілював нашу піхоту на лівому березі. Ось командир дивізіону капітан Верещагін і наказав нашій гарматній обслугі знищити його. Пробираючись ярами і байраками, ми потай підбралися ближче до річки. Ну а потім вже на руках викотили гармату прямо до води і прямою наводкою відкрили вогонь по броньованому катеру, який саме йшов на відстані

п'ятисот метрів від нас. Наші броньовано-запальні снаряди відправили його на дно. Не чекаючи у відповідь вогню з протилежного боку, ми швидко зникли за пагорбами, від гріха подалі! Сховалися вчасно, бо те місце, де ми всього кілька хвилин тому були, німці накрили артвогнем.

**ТЕ МІСЦЕ, ДЕ МИ
ВСЬОГО КІЛЬКА
ХВИЛИН ТОМУ БУЛИ, НІМЦІ
НАКРИЛИ АРТВОГНЕМ.**

Наші дії були такими вдалимими, що командир дивізіону залишив нас і далі на березі.

Діяли, як кажуть, із засідки. Вдаримо по протилежному схилу річки – і сховаємося. А щоб ефективніше вести вогонь, я разом із навідником сидів у верболозі і цілий день спостерігав за обороною противника. Як тільки зафіксуємо його вогневі позиції, біжимо до гармати – вдаримо і знову в укриття. Так тривало з тиждень. А в ніч на 1 жовтня отримали наказ: під-

тримати вогнем 1144-й батальйон, який мав форсувати річку.

Спочатку вели вогонь з нашого берега. Нас підтримала артилерія. А в цей час штурмовий батальйон захопив плацдарм. На світанку отримали наказ: вантажити гармату на пліт і почати переправу. Ми благополучно подолали фарватер Дніпра і вже наближались до берега, аж тут противник виявив наш пліт і відкрив вогонь. Коли до берега залишалося всього кілька метрів, поблизу вибухнув снаряд і розколов пліт навпіл. Глибина в тому місці була по шию, тож наш Верьовкін пірнув, за допомогою лямок зачепив гармату і нам вдалося витягти її на сушу. На щастя, в лотку залишилося кілька снарядів, тому, не гаючи часу, ми відкрили вогонь по противнику, підтримавши тим самим піхоту. Словом, до вечора протрималися, а вночі на плацдарм прибуло підкріплення й боеприпаси. Було неймовірно важко, ми буквально вигризали кожен метр на правому березі. Запеклі бої тривали більше місяця.

Битва за Дніпро – військова кампанія СРСР проти країн Осі у 1943 році в ході Другої світової війни на річці Дніпро. У боях було задіяно близько чотирьох мільйонів людей з обох сторін. Лінія фронту становила 1400 км. Ця битва була однією з наймасштабніших кривавих воєнних операцій світової історії. Кількість загиблих, за різними оцінками, коливається у межах 1,7 – 2,7 млн чоловік.

За чотири місяці вся Лівобережна Україна була відвоєнована, радянські війська захопили декілька плацдармів на правому березі Дніпра та повернули Київ. Поразка була цілковитою. Попри те, що Вермахт ще контролював більшу частину правобережної території, обидві сторони розуміли, що подальше визволення – лише справа часу. Радянські війська подолали Дніпро, найважчий природний рубіж оборони, а німецькій стороні бракувало сил ліквідувати відвоєновані радянські плацдарми на правобережжі. Після перемоги Радянського Союзу в цій битві поразка Німеччини у Другій світовій видавалася неминучою, що значно посилювало позиції Сталіна у переговорах з союзниками на Тегеранській конференції, яка збіглася у часі із закінченням битви.

МУШНИКОВ Володимир Олександрович. Молодший сержант. Командир відділення 7-ї стрілецької роти 1118-го стрілецького полку 333-ї Червонопрапорної Синельниківської стрілецької дивізії 9-ї армії 3-го Українського фронту. Нагороджений орденами Леніна, Вітчизняної війни 1-го ступеня, Червоної Зірки, медалями «За бойові заслуги», «За перемогу над Німеччиною». Учасник Параду Перемоги. Полковник у відставці. Проживав в Одесі.

– Дніпро мені довелося форсувати тричі. Перший раз в районі хутора Капустяна, на самому кордоні Запорізької та Дніпропетровської областей. Так от перший раз ми форсували Дніпро саме в цьому місці. Потім почалися бої за утримання плацдарму. Німець там нас добре прополоскав! «Годував» свинцем та листівками безперервно. Писали, мовляв, рус, здавайся, тобі капут! Наша східна межа буде по річці Дніпро! Словом, зазивали в полон та спокушали «солодкими борщами». А вийшло он як! Одного разу противник в черговий раз пішов в атаку, намагаючись скинути нас з плацдарму. Німецький танкіст вирішив прорватися на командний пункт, але потрапив у пастку. Тепер, я думаю, що механікводій виявився просто недостатньо досвідченим. Вийшло так, що він однією гусеницею в'їхав у наш окоп – і ні туди, ні сюди. Коротше кажучи, застряг. Підійшов я до нього і стукаю по броні: «Все, фрїци, приїхали, капут війні! Виходь!» А вони звідти давай торгуватися, мовляв, не стріляйте, ми здаємося... Ось так я й полонив екіпаж німецького танка.

Після першого форсування Дніпра мені присвоїли звання молодшого сержанта і призначили командиром відділення. А потім, здійснивши досить важкий 14-кілометровий марш-

кидок, ми підійшли до Запоріжжя. 11 жовтня почався наступ, а вже 14-го вийшли на греблю і звільнили її від німця. Пам'ятаю, тоді було багато полонених. Звання гвардійської ми не отримали, а от жартома називали свою дивізію «непромокальною»... Адже нашій 333-й стрілецькій довелося форсувати Дон, Дніпро, Дністер, Прут, Буг, Дунай...

„ ЖАРТОМА НАЗИВАЛИ СВОЮ ДИВІЗІЮ «НЕПРОМОКАЛЬНОЮ»... АДЖЕ НАШІЙ 333-Й СТРЕЛЕЦЬКІЙ ДОВЕЛОСЯ ФОРСУВАТИ ДОН, ДНІПРО, ДНІСТЕР, ПРУТ, БУГ, ДУНАЙ...

Після звільнення Запоріжжя знову почали готуватися до форсування Дніпра, тепер уже в районі села Канівське. Для цього командування прийняло рішення виділити з кожного полку по одній ударній роті. Звичайно, до них потрапляли насамперед досвідчені й обстріляні бійці. Я, як уже бувалий кулеметник, потрапив до однієї з рот комбата Дідковського. Ми мали очистити дніпровські плавні від противника. Пам'ятаю,

був такий випадок. Німці так знахабніли, що умудрялися корегувати вогонь своєї артилерії прямо у нас під носом. Начальник розвідки дивізії наказав командиру нашого полку організувати розвідку і локалізувати осередок корегувальників. До групи прикриття розвідників потрапив і я. Моє завдання полягало в тому, щоб прикрити хлопців у разі якихось непередбачених обставин. Словом, підібралися ми до того місця, де ймовірно міг перебувати корегувальник, і зайняли свої позиції. Дивимось, точно, йдуть до скирти кілька німців. Офіцер заліз нагору, а охорона залишилася біля скирти. За умовним сигналом ми знищили охорону, а Паша Новожилов скрутив того офіцера і приволік в розташування полку.

А потім було третє форсування. Опівночі 26 листопада 43-го наша рота на човнах почала переправу. Дніпро подолали непомітно, висадилися на берег. І тут почалося! Німець добре укріпив західний берег на нашій ділянці, ворожі кулеметники не давали підняти голови. Особливо дошкуляв дзот, що стримував наш наступ. Підповзти до нього і закидати протитанковими гранатами випало мені. Нелегко дався нам той бій. Німці ніяк не хотіли змиритися з тим, що висота «83,4» опинилася в наших руках.

Всього за форсування Дніпра і
визволення Києва від німецько-
фашистських загарбників звання
Героя Радянського Союзу
удостоїлись

2438

осіб. **56** з яких – вже після війни

Серед них:

рядових –	539
сержантів і старшин –	758
молодших офіцерів –	847
старших офіцерів –	248
генералів –	49

ЩЕРБАЧЕНКО Марія Захарівна. Рядова. Санітарка 1-ї роти 835-го стрілецького полку 237-ї Пирятинської Червонопрапорної орденів Суворова та Богдана Хмельницького стрілецької дивізії 40-ї армії Воронежського фронту. Нагороджена орденами Леніна, Вітчизняної війни 1-го ступеня, медалями «За відвагу», «За перемогу над Німеччиною», а також медаллю Міжнародного комітету Червоного Хреста ім. Флоренс Найтінгейл. Почесна громадянка Києва, Яготина, Ржищєва, села Гребені. Мешкає в Києві.

– І ось підійшли ми до Дніпра. Води, правда, ще видно не було, бачили тільки очерет. Але нам сказали, що попереду Дніпро. Зупинилися. І тут надійшла команда: «Готуватися до форсування!» А я й слова раніше такого не чула. Що значить форсувати? До того ж, не всі солдати й плавати вміли. Деякі таку велику річку вперше у своєму житті бачили. Але наказ є наказ! Долали річку на рибальських човнах, які нам дали партизани. У нашому човні було тринадцять осіб. Та чортова дюжина виявилася щасливою для нашої роти – нам вдалося непомітно перебраться на протилежний берег. Ніч була темна, холодна, мрячив дощ. Відчалили, поступово берег віддалився і зник у темряві. Особливо моторошно стало посередині річки. Фашисти вели вогонь, як-то кажуть, про всяк випадок. На щастя, наш човен вони не помітили, отож ми благополучно висадилися. Двох бійців командир одразу ж відправив у розвідку. Виявилось, що німецькі позиції знаходилися за п'ятсот метрів, на узліссі. На світанку прийшов ще один човен. Зібралось нас там, на вузькій смужці берега, близько тридцяти. І з криками «Ура!» кинулися на штурм німецьких

позицій. Вибили фашистів і зайняли їхні траншеї неподалік села Гребені. Ясна річ, німці спробували повернути свої окопи. Важко передати те напруження, яке нам довелося витримати.

„ НАДІЙШЛА КОМАНДА: «ГОТУВАТИСЯ ДО ФОРСУВАННЯ!» А Я СЛОВА РАНІШЕ ТАКОГО І НЕ ЧУЛА. НЕ ВСІ СОЛДАТИ Й ПЛАВАТИ ВМІЛИ. ДЕЯКІ ТАКУ ВЕЛИКУ РІЧКУ ВПЕРШЕ У СВОЄМУ ЖИТТІ БАЧИЛИ. АЛЕ НАКАЗ Є НАКАЗ!

ти. Адже відступати нікуди – позаду Дніпро! Годі було розраховувати й на підкріплення. Ледве втрималися. А вночі прийшло підкріплення і боєприпаси. Вже невдовзі на правому березі був весь наш 835-й полк. Так утворився Букринський плацдарм. Бої тривали цілий місяць. За десять днів я винесла з поля бою і надала першу медичну допомогу 112 пораненим. «Важких» довелося особисто

переправляти на лівий берег до першого медпункту.

– А потім командування вирішило завдати головного удару в районі Лютізького плацдарму...

– Так. Бо зрозуміли, що Букринський плацдарм не вигідний для підготовки наступу: і місцевість не та, і великі втрати, і відсутність успіхів у просуванні. Тому вирішили перекинути частину військ на Лютізький плацдарм. Основною силою для нанесення удару на новому напрямку обрали 3-ю танкову армію маршала Рибалка, яку треба було таємно перекинути з нашої ділянки вище Києва.

– Через місяць після висадки полку на правий берег Дніпра вийшов Указ про присвоєння звання Героя Радянського Союзу великій групі бійців і командирів. Серед них було й Ваше прізвище.

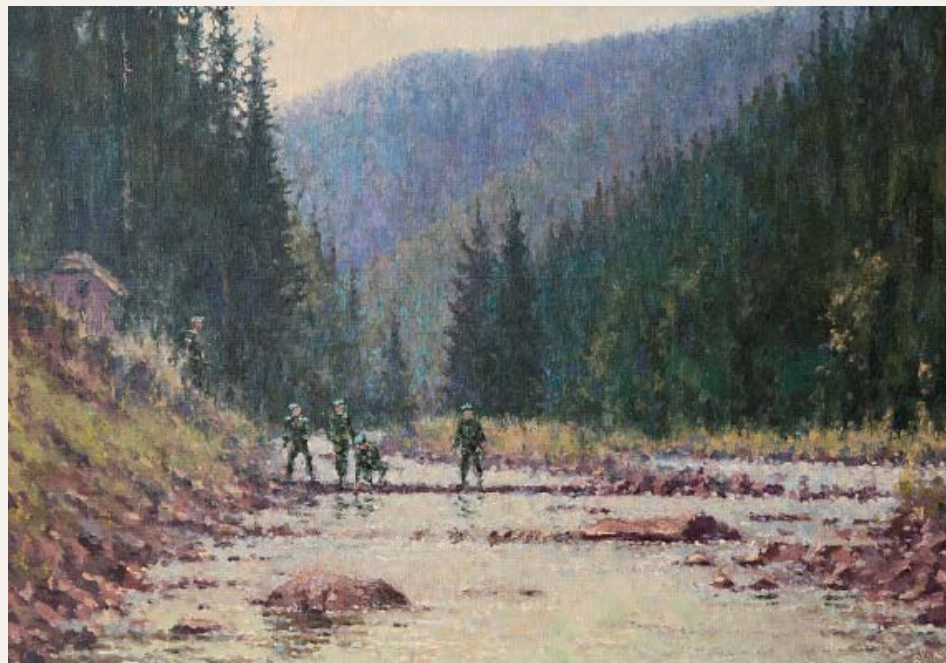
– Так. Той Указ я вперше побачила в газеті. Пам'ятаю, сидять наші танкісти і розглядають в газеті список нагороджених. І тут натикаються на моє ім'я й прізвище, але не помічають, що я поряд стою. Знявся такий галас: «Ти диви, треба ж таке, дівчина – і Герой Радянського Союзу!»

Розмовляв Олександр Філь, начальник Центрального музею Держприкордонслужби України

КОЗАЦЬКОГО РОДУ

Культурна спадщина будь-якого народу належить всьому світові. З цим не посперечаєшся. Існують навіть глобальні інституції на кшталт ЮНЕСКО, які покликані підтримувати та інтегрувати окремі національні культури у скарбницю загальносвітових цінностей. Одним із багатьох напрямів егіди цієї організації є автентичне мистецтво у всій його багатогранності. Зокрема і сучасний живопис, який переосмислює історію, зображує навколишнє та уявляє майбутнє.

Україна завжди славилася талановитими митцями. Держава хоч і недостатньо, але в міру певних можливостей намагається їх підтримувати. Так, нещодавно до свята Покрови, Дня українського козацтва, в Черкаському обласному художньому музеї відкрилася виставка живопису сучасників «Україно, Україно, славний край козачий!». Організовану Дирекцією художніх виставок Міністерства культури України презентацію сформували понад півтори сотні живописних полотен, графічних малюнків, скульптур та предметів декоративно-прикладного мистецтва авторів з усіх регіонів України.

Невипадково саме в цей час і в цьому місці відбулася така подія. Адже тут, на черкаській землі, почалося зародження та ста-

новлення (1648–1650 рр.) ідеї національної соборності, незалежності та української державності. Значну роль у цих процесах відіграло козацтво, яке упродовж століть монолітним форпостом стояло на сторожі свободи, честі й гідності української землі. Його історичній звитязі, героїчним битвам, образами видатних гетьманів та козацької старшини, мальовничим пейзажам та культурній спадщині славетних предків була присвячена експозиція творів нинішніх вітчизняних митців.

Цікаво відзначити, що з-поміж представлених робіт можна було побачити і сюжети за участю сучасних українських прикордонників авторства цьогорічного переможця Всеукраїнського мистецького конкурсу Державної прикордонної служби «Смарагдова ліра» подільського художника Григорія Зорика. Серія його картин пов'язала новітню історію захисту державних рубежів з героїчним минулим їх прадавніх охоронців – козаків, які першими розбудовували систему

охорони вітчизняних кордонів. Мимоволі часові паралелі, що зобразив на своїх полотнах Григорій Іванович, змусили мене замислитися – минають віки, одне покоління змінює інше, гортаються сторінки історії, та незважаючи ні на що на варті батьківської землі завжди були, є і, впевнений, будуть справжні герої. **К**

ВАЛЕРІЙ ВИШНЕВСЬКИЙ,
ПРАЦІВНИК ЦЕНТРАЛЬНОГО МУЗЕЮ
ДЕРЖПРИКОРДОНСЛУЖБИ УКРАЇНИ,
РЕПРОДУКЦІЯ КАРТИН ГРИГОРІЯ ЗОРИКА

Черкаський обласний художній музей, експозиційна площа якого – 1406 кв. м, заснований у 1992 році. З часу відкриття тут побувало понад 800 тис. відвідувачів. Щороку місцеві науковці влаштовують на базі музею до 40 стаціонарних та близько 20 виїзних виставок. Фондова колекція закладу, що налічує понад шість тисяч одиниць, сформувалася з приватних колекцій графів Бобринських, Кантакузінів, князів Лопухіних та Білокопитових, а також шляхом придбання із виставкових залів колишнього Радянського Союзу, з Дирекції художніх виставок Києва, закупки творів мистецтва у провідних українських художників, народних майстрів, колекціонерів тощо.

У постійно діючій експозиції представлено українське декоративно-прикладне мистецтво, іконопис та портретний живопис XVIII–XX ст., західноєвропейський живопис XVIII–XX ст. українське мистецтво XX ст. та сучасне мистецтво Черкащини. Окремі збірки репрезентують творчість відомого сценографа, народного художника України Д. Нарбути, заслуженого діяча мистецтв РСФСР В. Кузнєцова та О. Павленко – учениці М. Бойчука. Значне місце у зібранні посідає яскрава колекція оригінальної та друкованої графіки відомих вітчизняних і зарубіжних майстрів.

ЗАСІЧНА ЛІНІЯ УКРАЇНСЬКА

*«Посіяли, поорали,
Да нікому жати:
Пішли наші козаченьки
Лінії копати...»*

У травні – червні 1711 року Петро I здійснив військовий похід у Бессарабію, що закінчився нищівною поразкою російської армії. 12 липня був укладений мирний договір, за яким Московське царство зобов'язувалося повернути Османській імперії Азов, зруйнувати укріплення фортець Таганрогу, Кам'яного Затону та Богородицька. Ці положення, а також те, що кордон відсувався на північ і встановлювався посередині між річками Оріль та Самара (1714 р.) і в прикордонні заборонено будувати фортеці, були закріплені в Адріанопольському трактаті від 13 червня 1713 р. про перемир'я на 25 років й остаточно підтверджені мирним договором 1720 року. Цим перекреслювалися всі завоювання Москви, здобуті в ході війни з Туреччиною 1686–1699 рр. та закріплені Константинопольським мирним договором 1700 р., за яким вона здобувала північне узбережжя Азовського моря від річки Єя до річки Міус з фортецею Азов.

Скориставшись сприятливими обставинами, кримські татари повертають та укріплюють свої володіння між Доном і Дніпром, а їхні східні сусіди – ногайські татари – повертаються з-за Кубані. Наслідки активного господарювання не забарилися – вже у 1713 р. кримський хан з кубанськими татарами та азовськими турками здійснив загарбницький похід, спалив багато сіл, взяв близько 15 тис. ясиру і 90 тис. голів худоби. Щоб прикрити та захистити південні рубежі, Петро I створює в 1713 р. Українську ландміліцію – рід місцевих військ (напіврегулярне ополчення), призначених для військово-прикордонної служби (Український ландміліційний (ландміліцький) корпус проіснував з 1713 по 1770 р.), а в 1731 р. розпочалося спорудження прикордонних укріплень – Української засічної лінії.

Ідея побудови оборонних споруд уздовж річок Берестова та Орель, своєрідного продовження Ізюмської лінії, що зводилася в 1680–1681 рр., належить ще генералові Г. Косагову. В 1682 р. він обстежив територію від Валок до містечка Нехворощі на Орелі

й запропонував українському гетьманові І. Самойловичу побудувати оборонні споруди на правому березі цих річок, щоб перекрити Муравський шлях, яким татарські орди часто здійснювали напади на Слобідську та Лівобережну Україну. Однак ці задуми не були реалізовані. Пізніше це питання знову було поставлено царським урядом перед Іваном Мазепою в Коломацьких статтях (1687 р.). Прискорили ж його рішення згадані вище події, а також те, що з кінця 20-х років XVIII ст. Росія почала активно готуватися до нової війни з Туреччиною за повернення Північного Приазов'я. Для посилення обороноздатності південних кордонів, а також наближення військових баз до Кримського півострова і було вирішено спорудити Українську засічну лінію, під прикриттям якої поселити двадцять ландміліційних полків.

У 1729 р. командувач військ Гетьманщини (з 1731 р. – київський генерал-губернатор), генерал кавалерії граф Йоган-Бернгарф фон Вейсбах запропонував проект спорудження лінії, а вже в травні наступного року Військова колегія відряджає в район Орелі генерал-майора фортифікації Дебреньї з дорученням визначитися, які споруди

там слід побудувати, щоб надійно прикрити південні кордони. У грудні того ж року Дебреньї подав на розгляд колегії складений ним план зведення системи укріплень між Дніпром та Сіверським Дінцем, що в січні 1731 р. був затверджений.

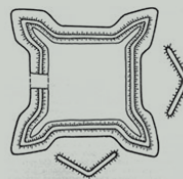
Планувалося, що нове прикордонне укріплення пролягатиме вздовж південних рубежів Харківської та Полтавської губерній, від Дніпра при впадінні в нього Орелі до Сіверського Дінця, уздовж річок Орелі, її притоки Берестової та Береки – притоки Сіверського Дінця. Будівництво посилено велось в 1731–1735 рр. На правому березі Орелі й Берестової та на лівому Береки в основному силами козаків і посполитих Гетьманщини вже до 1733 р. було зведено суцільний реданний земляний вал, 16 фортець і між ними, залежно від відстані та місцевості, 49 редутив, прикритих ровом та висунутими перед ним форпостами.

Фортеці Української засічної лінії споруджувалися у найнебезпечніших місцях на відстані від 6 до 32 верст одна від одної. Всі вони мали чотирикутну форму, за винятком п'ятикутних Борисоглібської та Лівенської. Як уже зазначалося, нових фортець було шістнадцять: Борисоглібська (Рудка), Лівенська (Лівенське), Василівська (Нехвороща), Ряска (Ряське), Козлівська (Залінійне, околиця), Святого Феодора (Залінійне), Білевська (Красноград) – була центром лінії, Святого Іоанна (Жовтневе), Орловська (Дячківка), Святої Параскеви (Парасковія), Єфремівська (Єфремівка), Святого Олексія (Олексіївка), Святого Михайла (Михайлівка), Слобідська (Павлівка Друга), Тамбовська (Мар'ївка), Святого Петра (Петрівське). Сімнадцятою стало ретраншаментоване містечко Царичанка.

Іншими основними елементами оборонної лінії були земляний вал, висота якого здебільшого становила два сажні (сажень – 2,13 м), ширина в основі – три сажні, на вершині – один сажень, та рів перед валом глибиною два сажні й завширшки при вершині в три сажні. В його основі встановлювалися загострені догори колоди, а за можливості він ще й заповнювався водою. Фортеці будувалися на відкритій степовій місцевості у вигляді земляних городків чотирикутної форми, які обносилися земляними брустверами, ровами з водою чи сухими палісадами. У місцях, де пролягали звичні для

татарських військ дороги та броди, закладалися редуті і фельдшанці (різновид земляних польових укріплень), що з'єднувалися суцільним валом і ровом реданного окреслення. Редани в окремих місцях замінювали люнетами, які переважно були зімкнені з тилового боку і слугували опорними пунктами типу малих бастионів. Лінія валу мала ламані окреслення, оскільки з огляду на річки, струмки та яри доводилося раз-по-раз відступати від прямолінійного напрямку. На окремих ділянках встановлювалися палісади, прорізувалися амбразури, настилялися платформи для гармат. Редуті мали форпости. Тут розміщувалися блокгаузи – дерев'яні будиночки, верхні поверхи яких були прилаштовані для ведення вогню. Уздовж лінії в лісах влаштовувалися засіки, встановлювалися маяки, де розміщувалася спеціальна варта. По всій лінії були налагоджені комунікації й мости. Якщо містечка опинялися поза лінією, їх переносили. Прилегли села обносилися двома рядами тинів, засипаних землею. Загальна довжина лінії становила 268,5 версти, або близько 285 км. **к**

ДОКТОР ІСТОРИЧНИХ НАУК,
ПРОФЕСОР МИКОЛА КАБАЧИНСЬКИЙ,
МАЛЮНКИ ГРИГОРІЯ ЗОРИКА

Фортеця Св. Іоанна Української лінії. 1731 р.

Розташована на узвишші, в межиріччі річок Берестової і Берестовеньки. Під час вибору місця будівництва раціонально використані річкові переешкоди, що значно посилює її оборонний потенціал.

Фортеця закладена першою серед укріплень Української лінії. Знаходиться на центральній ділянці лінії між Орловською та Белевською фортецями, з якими з'єднувалася валом і ровом. На південно-східному напрямку від фортеці ще збереглася ділянка цього валу, на північно-західному – його сліди.

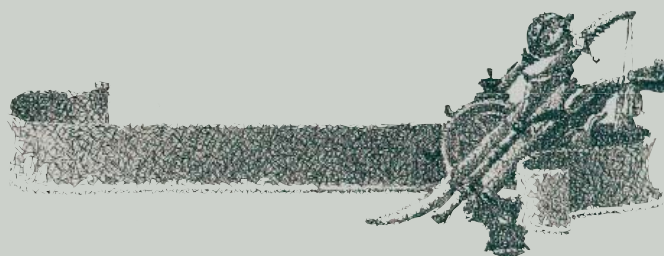
Фортеця земляна, майже квадратна в плані, чотириохвастіонна. В північній куртині (земляний вал в бастионній системі укріплень) розташований в'їзд. Західна і південна куртини посилені рavelінами (допоміжна фортифікаційна споруда трикутної форми, розташована перед ровом фортеці між бастионами) спрямованими в сторону річок Берестової і Берестовеньки.

Висота кріпосного валу близько 10 м.

Фортеця була оточена сухим ровом, глибина якого становила близько 4 м.

Площа фортечного двору – 1,5 га.

У центральній частині двору збереглися залишки криниці, прослідковуються також залишки інших будівель.

На сторінках журналу «Кордон» ми раді презентувати нову рубрику «Слов'янський світ». Своєю появою вона завдячує незвичайній книзі – словнику-довіднику міфологічних уявлень, вірувань, обрядів, легенд та їх відлунь у фольклорі і пізніших звичаях українців, братів-слов'ян та інших народів. Ця праця знайомить з гарівним світом праслов'янського міфосесвіту, з його магією, метаморфозами, з ієрархією у ньому богів, духів, з багатством народних обрядів. Її автори на основі різних досліджень, етнографічних праць, спостережень, розвідок по крихті дбайливо зібрали і систематизували великий матеріал – з маленьких осколків знань і відомостей, що дійшли до нас. З усього складається велична картина світобачення далекого слов'янського предка.

...Слов'яни набагато менше прославилися у іноземних істориків, які за звичку слідували громи битв і мало поважали пиху велич народів... Пізніше, коли слов'яни, збуджувані прикладом гунів, аварів і болгар, почали криваві війни на Дунаї з греками, а на Ельбі з німцями, то й іноземні історики стали все більше говорити про них.

Шафарик

УДАРНА ЗБРОЯ

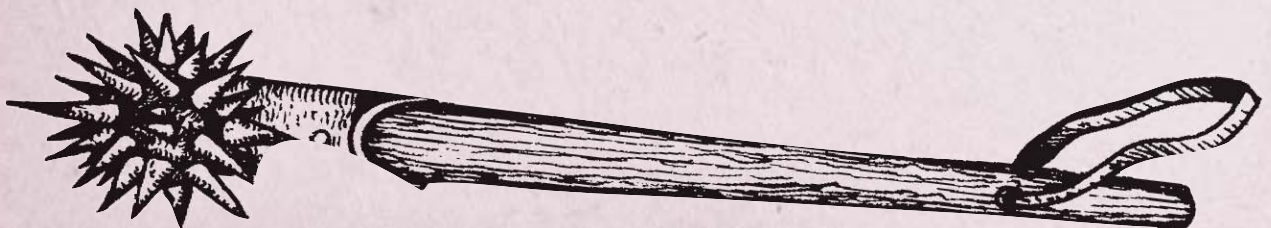
ОСЛОП

Ударна зброя, різновид булави, якою користувалися кіннотники. На держално завдовжки близько 1,5 м насаджувалася труба із залізною кулею на кінці, що була втикана гострими шипами. До руків'я ослопа прилаштовувався шкіряний пас, який одягався на руку, щоб не втратити зброю при ударі. У кінному бою такою булавою вершник діставав супротивника і, вдаряючи або штовхаючи його, збивав з коня. З часом булава «окультурилася», бо особливих успіхів у бою мала, і стала ознакою влади. В Україні козацькій (XVII–XVIII ст.) булава-держак завдовжки до 2,5 м з металевою кулею на кінці, прикрашеною китицею з кінського волосу, – **бунчук** (бунчуг) – стала ознакою гетьманської влади.

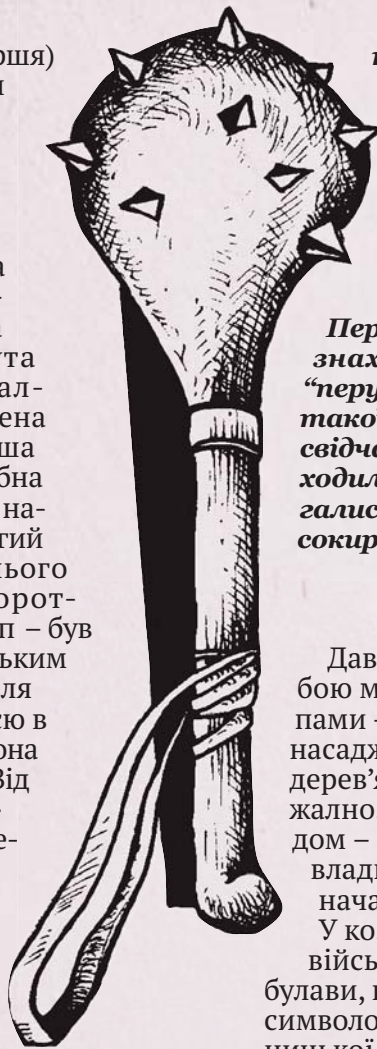

ПАЛИЦЯ

Міцна гілка з масивним навершям – найдавніша ударна, інколи й металеві зброя ближнього бою, потовщена на кін-

ці. Часто потовщення (навершя) обшивали залізом, забивали у нього цвяхи, гострокі-нечники. Палиця (**довбня; кий/кій, кийок** – палиця, загнута з одного боку; **гирлига /герлига** – чабанська палиця; патериця – чернича палиця; **ломака** – необтесана палиця; ключка – гостра палиця; **ковінька** – загнута палиця; **ратище** – держално списа; **кілок** – загострена знизу палиця) – найпростіша зброя давнього воїна. Подібна зброя була практично у всіх народів світу. Дві палиці – довгий держак і прикріплений до нього ремнем або мотузкою короткий дерев'яний бич – ціп – був не тільки сільськогосподарським знаряддям, призначеним для молотьби, а й грізною зброєю в руках селянина. Поступово вона трансформувалася в булаву. Від неї походять **шестопер, кистень** тощо. У давнину різьблена й оздоблена коштовним камінням палиця, – **берло** – була символом влади.

СОКИРА-МОЛОТ

Сокира з широким обушком – вид зброї ближнього бою, винайдений на початку мідного віку.

Перші сокири-молоти виготовлялися з твердих порід каменю технікою оббивки, у якому висвердлювався наскрізний отвір для руків'я. Пізніше почали виготовляти мідні сокири-молоти у техніці лиття (за восковою моделлю або у формі). Відомі з раннього періоду трипільської культури.

“Убагатьох гімнах Рігведи, в міфах і оповіданнях оспівується якась кийкоподібна зброя бога Індри “ваджра”. Який вона мала вигляд, індійці вже не пам'ятають, зображуючи її по-різному. Але фінноугри

колись запозичили це слово (“ва-сара”, “вечер”), і означає воно у них “молот”, “сокира”. Дійсно, кам'яні бойові сокири-молоти нерідко знаходять у наших катакомбах. Індра був богом-громовиком. Кам'яним молотом озброєний і германський бог-громовик Тор, як і слов'янський Перун (у народі кам'яні молоти, які знаходили іноді в полі, називалися “перунові молотки”). Бойовим кінцем такої зброї було не лезо, а обух. Про це свідчать круглі дірки у черепках, які знаходили при розкопках того часу, що збігалися за розмірами з обухом бойової сокири-обуха” (Л. Клейн).

ШЕСТОПЕР

Давня зброя українців, що являла собою металеву головку з гострими виступами – перами (звідси назва – **пернач**), насаджена на дерев'яне держално. Згодом – ознака влади воєначальників. У козацьких військах – вид

булави, що був символом полковницької влади у XVII–XVIII ст. Мав форму палиці (срібної або позолоченої) завдовжки 0,5 м з литою позолоченою головкою і шістьма ажурними пернями (звідси назва – **шестопер**). Козацькі полковники мали перначі (шестопери) – менші, ніж у кошового отамана, ребристі булави, які носили за поясом. Інколи в рукоятку пернача чи булави вкручувався кинджал. У XV–XVIII ст. пернач, як і булава, були ознаками влади і в інших народів. У запорозьких козаків булава символізувала гетьманство. **к**

Олексій КОНОНЕНКО,
МАЛЮНКИ ВІКТОРА КОНОНЕНКА

ПРО ГРОМОВИКА, БУДИМИРА ТА ЗЛУ ДЮДЮ

ПРО ГРОМОВИКА, БУДИМИРА ТА ЗАУ ДЮДЮ

к закінчилась благодатна осінь, то разом із зимою з'явилася на слов'янських землях величезна снігова баба – Дюдя.

Приїхала вона, коли останні пташки відлетіли у теплі краї, а останній лист розстався з гілочкою-матінкою, щоб устигнути впасти під теплу снігову ковдру. Приїхала, як завжди, у ведмежому кожусі, на рябих конях та з неодмінним супутником своїм Морозом. Стелила собі дороги крижані по ріках та озерах, шляхи снігові у полях і луках. Випускала з торбини Завірюху та Метелицю, Сніговія й Хурделицю, щоб крутили вони світами, сповіщаючи про її прихід. А сама в лісі деревами скрипіла, інеєм з рукавів сипала.

Цього разу Дюдя серйозно взялася за роботу. Спорудила від Землі до Неба скляну гору й замкнула у тій горі богиню Літницю разом із дощами. А на хмари й скляну гору накинула крижані ланцюги і почала над людьми знущатися, холодом їх мучити.

Пішли люди до волхвів-віщунів.

– Переможе Дюдю і звільнить Літницю бог Громовик, – кажуть сивобороді старці. – Але спить він міцним сном, а розбудити його може тільки величний птах, який живе на краю світу. Головою він дістає Неба, а море йому по коліна. Зветься той птах дивний – Будимир.

Відгукнувся тоді один юнак на ймення Яр:

– Піду я, відшукаю Будимира і попрошу, щоб розбудив Громовика, бо ж до погібелі доведе нас зла Дюдя.

Зібрали хлопці всім миром у далеку дорогу. Довго блукав Яр серед снігів, ледве виврався з чіпких пагорбів Хурделиці, вислизнув із Завірюхи, дістався пустель і через гори з останніх сил дійшов до моря. Бачить – стоїть серед моря величезний півень, гребенем небеса розчісує, хвилі йому по коліна. Дивиться він скося на хлопця золотим оком.

– Будимире! Будимире! – покликав Яр. – Маю до тебе прохання. Крикни голосно, розбуди Громовика, бо немає сил терпіти наругу злої Дюді, загинуть люди...

На той час Сонце із-за моря піднялося, хвилі хлюпнули сильніше, вдарили Будимиру під пір'я. Змахнув тоді, пробудившись, величезний півень крилами і закричав щосили:

– Ку-ку-рі-ку-у-у!

Пронісся той крик понад Землею, почули його півні й закукурікали всі разом. Розбудив той півнячий хор Громовика.

Протер бог Громовик очі, роздивився, побачив, що на Землі діється, схопив свої кігті-блискавиці і почав дертися на скляну гору.

Дюдя снігом сипле, Мороз за поли хапає, та не можуть Громовика зупинити.

Дістався той вершини скляної гори, зачепився, заgrimів, збиваючи з хмар крижані ланцюги, блискавиці метнув – зійшла водою скляна гора.

Злякалася Дюдя, що й вона розтане, і вмить щезла. Звільнив Громовик богиню Літницю, а та людям Весну привела. Радіють люди!..

Кажуть у народі, що Громовик – то Перун. А півня вважають птахою Перуна. Своім криком він кличе Сонце, проганяє непевних нічних духів і пробуджує природу. **к**

ОЛЕКСІЙ КОНОНЕНКО,
художник ЯНА КЕРНЕР-ВЕРНЕР

ТАЙНА ВЛАСТИ

Продовження, початок у №5, 2013

Размышления командующего прервал, появившийся в дверях, дежурный офицер.

Два батальона англичан под командованием подполковников Гленни и Шоверса с запада и с юга независимо друг от друга набрели утром на штаб фон Арнима. Где-то вдали слышалась ожесточённая пальба 210-миллиметровых орудий 90-й лёгкой дивизии генерал-лейтенанта Теодора графа фон Шпонека. Немцы уже не жалели боеприпасы, уничтожая технику и живую силу 26-й бронетанковой бригады и 56-й пехотной дивизии англичан. Это был последний большой бой и последние значимые потери в угасающей на севере Африки полугодичной кампании англо-американских союзников против германо-итальянских войск.

И так, солдаты графа фон Шпонека ценой своих жизней дали возможность генерал-полковнику фон Арниму сдать в плен под грохот канонады, что подчёркивало значимость персоны капитулирующего командующего. После прекращения действия перветина генерал-полковник выглядел нервным, покрасневшим, путался в словах. Не смотря на важность исторического момента и взгляды тысячи солдат и офицеров штаба, построившихся по его приказу, фон Арним мучался от рассеянности, головной боли после бессонной ночи, пы-

тался отказаться передавать приказ по английской радиостанции фон Шпонеку о необходимости немедленной капитуляции. Тогда позиции 90-й лёгкой дивизии накрыли шквальным огнём более чем двести стволов английской и новозеландской артиллерии, а фон Арнима прокатили на машине по немецким минным полям, после чего он, облачённый в парадный мундир со всеми наградами, сдал пистолет и перочинный нож, согласившись отдать необходимые распоряжения о прекращении боевых действий.

На последнем построении штаба главнокомандующего Группы армий «Африка» не было лишь одной молодой женщины, одетой в застиранное платье, фартук и головной убор санитарки. Она что-то писала в толстой тетради за столом летней кухни, игнорируя события вокруг. Два коротких и грубых насилия, совершённых над Барбарой этой ночью, оставили за собой ощущение острой боли и чувство стыда, униженности, граничащей с отчаянием. Никто из победителей и побеждённых не окликнул её ни словом. Бывшая студентка Кёльнского университета делала записи, которые, по её мнению, были важнее всех исторических событий, происходящих вокруг:

Воинский героизм и психопатология. Конфликт боевого опыта ветеранов прошедших войн и гражданского населения, в особенности – грядущего поколения.

Гиперагрессивность и гиперсексуальность, способность на уровне глубокого анализа мыслить – это то, что первоочередно отличает человека от иных живых существ. Ни одно животное не создаёт новые и новые способы уничтожения представителей своего же вида. Любые столкновения между представителями вида в борьбе за власть в стае, территорию, самку оканчиваются первой кровью и отступлением побеждённого противника. Природа вообще не предполагает уничтожение животным представителя своего вида. Сексуальность животного ограничивается периодом течки и спаривания.

Лишь человеку свойственна гиперагрессивность. Лишь человек может отнестись к себе подобному с агрессивностью, направленной на физическое уничтожение противника. Лишь мы способны узаконить убийство друг друга, окружить смертоносную агрессию законодательными и культурными обычаями и традициями.

Животным, представителям одного вида не нужно искать обоснование для уничтожения себе подобных. Хищники – члены одной стаи могут в поединке оспаривать то или иное первенство, но этот поединок не несёт за собой таких последствий, как убийство. Две стаи волков могут оспаривать право на территорию.

Победят сильнейшие, слабые – уйдут, но волки не убивают друг друга. И лишь только люди могут, являясь представителями одного вида, убедить себя и друг друга, что они же, люди, делятся на виды по цвету кожи, языку, религии, классовым, территориальным, классовым, партийным признакам. Лишь только люди внутри одного вида дают себе и другим право на убийство.

Война даёт право на убийство, военная форма и оружие в руках дают власть.

Немецкий имперский национал-социализм поставил под ружьё не только треть населения Германии, но и множество больших и малых иностранных легионов из различных стран мира. Милли-

бежать сексуального насилия удалось в лучшем случае каждой восьмой.

Снимая военную форму и возвращаясь к мирной жизни, бывшие солдаты и офицеры, имеющие криминальный опыт, остаются подверженными высокой степени опасности рецидива посткрими-

Проблемы психологической и социальной помощи в реабилитации ветеранов былых войн не должны ограничиваться опекой государства и общества над ними.

оны иностранцев одели немецкую военную форму и взяли оружие. Да, каждый легион получил вместе с винтовками нарукавные шевроны с национальной символикой и некую красивую идею, за которой обнажилась глубинная сущность, вырвавшаяся на свободу жажда насилия, жажда добытой насильственным путём власти.

Такие же легионы привёл за собой на поля сражений англо-американский империализм.

Рождаясь в мирное время, подчиняясь процессам социализации, законам нравственности и общественной морали, конституционным, писанным и неписанным законам, накладывающим запреты на насилие, человек подавляет в себе, скрытую в тёмных уголках души, агрессивность и стремление к полигамному удовлетворению сексуальных желаний при помощи сексуального насилия.

Дезавуированные войной законы мирного общества перестают удерживать глубинную сущность тёмных уголков души.

Общество, прикрываясь патриотическими лозунгами и прославляя воинскую доблесть, отмахивается от проблемы ветеранов, вкусивших запретный плод права на насилие. Но, ссылаясь на опросы, исследования, в которых принимали участие бывшие и нынешние военнослужащие, а также гражданское население, находившееся на оккупированных территориях в прошлой и нынешней войне, изнасилованы были от одного до десятков раз по меньшей мере каждая пятая женщина в возрасте от двенадцати до сорока пяти лет. Среди женщин-военнослужащих из-

нальных поступков. А ведь на этих людей ложится ответственность воспитания последующего поколения...

Проблемы психологической и социальной помощи в реабилитации ветеранов былых войн не должны ограничиваться опекой государства и общества над ними. Немаловажной проблемой является опасность, исходящая от этих людей – для них же самих, их окружения, а ещё – для подверженных инерционному воспитанию поколений потомков.

Дописав, Барбара прочитала написанное и расплакалась. Она не знала, что делать. Всё то, что было интересно и чрезвычайно важно прошлогодней студентке-выпускнице, потеряло сегодня прежний смысл. Заполнять анкеты, входя в доверие к женщинам, перенёсшим унижение на оккупированных территориях, сегодня ей, дважды испытавшей на себе, казалось отныне, по меньшей мере, бестактным...

А ещё переодетая в санитарку лейтенант waffen SS не знала, куда идти – проситься в общий строй со своими, в лагерь военнопленных?.. Так ведь сегодня же кто-то доложит, что она вовсе не санитарка... Можно бежать в пустыню, но там её сразу поймут арабы и, поглумившись, убьют или продадут в рабство... Пробовать искать итальянцев – но и они не позже, чем завтра капигулируют... Ей так хотелось разрыдаться и попроситься домой к родителям, в Кёльн...

А ещё Барбара со страхом думала о немецких врачах, которые сейчас в общем строю военнопленных стояли на

плацу. Хотя бы кто-нибудь из них помог, ведь ей после двух изнасилований прошедшей ночи нужно было как-то предохраниваться, а вокруг – ни чистой воды, ни аптечки... Да и что толку от той аптечки... Время шло и обессиленная от бессонной ночи, унижений и безысходности женщина подумала, что самоубийство – единственный выход для неё. Но Барбара действительно не умела стрелять, не имела оружия. Хотя бы кто-нибудь из этих двух – фон Арним или Фриц отдали ей свой пистолет.

Слёзы немецкой санитарки уже привлекли внимание английских солдат, но они пока не подходили к ней, занятые тысячей военнопленных мужчин.

Мысль о самоубийстве всё более утверждалась в голове молодой женщины, медленно идущей между палатками, прижимая к груди несколько тетрадей и карандаш. Оказавшись перед неохранным наваленной кучей стрелкового оружия, она остановилась, аккуратно сложила на земле тетради, подняла автомат и, направив его стволом себе в грудь, нажала на спусковой крючок. Выстрел не последовал и Барбара, рыдая от отчаяния, не зная, как заставить убивать этот тяжёлый кусок железа, начала бить им себя, обливаясь слезами и надрывно повторяя: «Огонь!.. Огонь!.. Огонь!..». К

ДМИТРО АКИМОВ,
ДАЛЕ БУДЕ

АДМІРАЛ № 1

Продовження, початок у №6/2013

Адмірал запасу Ігор Алфер'єв командував кращою морською прикордонною частиною Радянського Союзу, був звинувачений у блокуванні Горбачова, на його рахунок масштабні операції проти іноземних бракон'єрів, запобігання поставці на Північний Кавказ 122 т вибухівки. Нині працює в Адміністрації Президента України. З нагоди 22-ї річниці Незалежності України Ігорю Вікторовичу першому в історії прикордонного відомства нашої країни присвоєно звання адмірала запасу. Понад тридцять років прикордонної служби оцінені гідно. Проте навіть прикордонники-ветерани не знають, що п'ятнадцять років тому за його безпосередньої участі була проведена безпрецедентна операція, в результаті якої збережено життя тисяч людей і на деякий час стабілізовано політичну обстановку на Кавказі.

ДОКУМЕНТАЛЬНА ПОВІСТЬ

ПЕРШИМ У СЕВАСТОПОЛІ ПРИСЯГНУВ НАРОДУ УКРАЇНИ

12 січня 1992 року особовий склад Балаклавської бригади прикордонних кораблів під командуванням Ігоря Алфер'єва першим із морських частин Севастополя – головної бази Чорноморського флоту – присягнув на вірність народу України. Радянський Союз вже канув у Лету, республіки проголосили себе незалежними державами, а особовий склад цієї частини залишився єдиним монолітом, що продовжував виконувати завдання з охорони державного кордону України, а фактично – всього колишнього СРСР, бо внутрішні кордони на той час ніхто не охороняв. За штатом це морське з'єднання було досить великим: 38 кораблів і катерів, не рахуючи малі катери. Зі 150 офіцерів бригади не прийняли присягу і залишили Україну лише двоє. Шляхом особистого переконання Алфер'єв і його офіцери доводили, що залишати кордон в жодному разі не можна, адже всі внутрішні кордони відкриті й не контролюються. І матроси, і старшини строкової служби не розбіглися по «національних квартирах», а до кінця виконали свій військовий обов'язок – дослужили визначений термін, планово звільнилися в запас і лише тоді розтіхалися по всьому колишньому Радянському Союзу. І це при тому, що бригада комплек-

тувалася за нормами Кремлівського полку: 70 відсотків особового складу були призовники з Москви, Ленінграда, Сибіру...

Проте першими прийнявши військову присягу на вірність Україні, вони зіткнулися з надзвичайно сильним психологічним пресингом з боку пропагандистів Чорноморського флоту і прорадянських організацій. Як українських офіцерів тільки не називали, їхніх дітей обра-

жали і намагалися всіляко гнобити в школах. Але сім'я Алфер'єва все витримала. У травні 1992 року йому було присвоєно звання «контр-адмірал». Ще три роки охорона морського кордону України підтримувалася на рівні СРСР. Проте у Алфер'єва почалися проблеми зі здоров'ям – фактично чотири роки психологічного пресингу в Севастополі і переживань за підлеглих йому людей далися взнаки.

КАВКАЗЬКА САГА

Звільнившись за станом здоров'я в запас, Алфер'єв зв'язок з прикордонним відомством не втратив. На той час Генеральним військовим інспектором при Президентові України був колишній командувач Прикордонних військ України генерал армії України Валерій Губенко. Він і запросив Ігоря Вікторовича до Одеси, де проходили українсько-грузинські переговори. По їх завершенню Валерій Олександрович представив Алфер'єва і сказав: «Ігорю Вікторовичу, вам пропонують попрацювати в Грузії радником з прикордонних питань і, враховуючи ваш багаторічний досвід, допомогти нашим колегам створити Берегову охорону». Алфер'єв відповів по-військовому: «Якщо це Україні потрібно, то я згоден». Губенко відреагував також лаконічно: «Україні це потрібно».

Ця пропозиція не була для Ігоря Вікторовича такою вже й несподіваною. На той час керівництвом України і Прикордонних військ було прийнято рішення передати Грузії один із прикордонних катерів і на базі Ізмайльського морського навчального центру підготувати для нього екіпаж. При-

родно, що колишній комбриг знав про це. У супроводі двох прикордонних кораблів Алфер'єв взяв участь у переході переданого катера до Грузії. Прибувши в Поті, колишній професійний військовий моряк, і прикордонник з великим стажем був вражений наслідками руйнівних подій у Грузії:

порт і військова база були знищені дощенту, біля причалу стояли затоплені кораблі. Тут нічого не було готово для охорони територіальних вод і морського кордону країни – ні сил, ні коштів, ні відповідної законодавчої бази. Працювати належало не покладаючи рук.

Разом зі своїми грузинськими колегами Алфер'єв рішуче взявся за роботу. Невдовзі був створений Центр управління службою, з'явилися люди, які прагнули охороняти рубежі своєї держави. Розуміючи, що нові катери і кораблі надійдуть на озброєння ще не скоро, Ігор Вікторович разом зі своїми помічниками вирушив на Батумський суднобудівний завод. Він не працював, але тут знаходилися недобудовані на радянське замовлення катери типу «Гриф» і «Аист». Зустрілися з директором, дізналися, що йому потрібно, аби добудувати судна, пообіцяли реальну державну допомогу. Переговорили також з лідером Республіки Аджарія і заручилися його підтримкою щодо запуску виробництва. І вже через два – три місяці були спущені на воду чотири катери, які своїм ходом перейшли в Поті й приступили до несення служби. Була створена також невелика ремонтна база, налагоджені контакти з прикордонниками країн Причорномор'я та Європи, почала надходити допомога з Туреччини, Греції та Німеччини. Перші виходи в море груп катерів запам'яталися не лише результатами служби, а й тим, чого просто не можна було спрогнозувати. Одного разу чи то через відсутність взаємодії відомств, чи то через неточність у доповіді, але пара літаків Су-24 Міноборони Грузії двічі заходила в атаку на прикордонні катери, здійснюючи бойове бомбометання! Фактично в реальній бойовій обстановці вони вчилися ухилятися від атак авіації.

Алфер'єв провів велику роботу в Грузії: навчав людей морської справи, виходив з ними у море для виконання завдань прикордонної служби, брав участь в перших бойових вправах і затриманнях, допомагав створювати сучасний центр керування, налагоджувати систему взаємодії з місцевими органами влади. І треба віддати належне, Грузія досить швидко створила ефективне морське угруповання сил і засобів, здатне проводити операції із захисту національних інтересів на державному кордоні. Характерно, що через деякий час після початку своєї місії Алфер'єву разом з грузинськими колегами довелося відвідати одну з баз ВМС Німеччини, де був відзначений високий рівень підготовки Берегової

охорони Грузії. Це була оцінка справжніх професіоналів, і він зрозумів, що за свою роботу йому не буде соромно. Та свій перший серйозний іспит грузинські прикордонники успішно витримали в грудні 1997 року, коли припинили постачання на Північній Кавказ понад 122 т вибухівки, яка перевозилася морським шляхом під виглядом будівельних матеріалів.

Якось пізно ввечері Алфер'єва запросив до себе Голова Державного департаменту охорони кордону Грузії генерал Валерій Чхеїдзе і передав узгоджене з Президентом доручення: «У прикордонників є оператив-

районі якірних стоянок. Та нічого підозрілого не виявили. Щоб не допустити можливого перевантаження на рейді, прикордонні катери отримали наказ більш ретельно контролювати територіальні води, акваторію порту Поті, а також напрямком на Батумі. І тільки на восьмий день в територіальних водах Грузії було помічено судно «Гуглу-1» під турецьким прапором. Це було саме те судно. Воно запросило дозвіл зайти у порт. За заявкою на борту перевозили будівельні матеріали – добавки до пористого бетону. Але ось питання: де стільки часу перебував корабель після виходу з Болгарії?

„ Ніхто тоді й не підозрював, що речовини, які виносили спецзавіці, дуже токсичні. Через кілька годин у горлі пекло вогнем, а до вечора температура – до 39 градусів.

на інформація про можливий транзит через країну в суміжні держави великої партії вибухівки. Судно, що перевозить вантаж, останній раз було зафіксоване в порту Варна, і Вам, Ігорю Вікторовичу, потрібно негайно виїхати в Поті для відстеження можливого його заходу в терводи Грузії». Прибувши в Поті, Алфер'єв разом з чотирма помічниками почали ретельно вивчати ситуацію на зовнішньому рейді в

Розуміючи важливість поставленого завдання, було організовано стеження за судном, в повну готовність приведені катери Берегової охорони, через лоцманську службу взято під контроль рейд. Проте ситуація ускладнювалася через те, що в Поті не існувало системи спостереження, крім лоцманського поста. І порт, і узбережжя були відкритими, а дві сформовані прикордонні

застави ще не могли діяти в повному обсязі. Треба було враховувати й те, що пункт пропуску в порт Поті прикордонному відомству Грузії не був підпорядкований і знаходився під іншою юрисдикцією. Алфер'єв зателефонував генералу Чхеїдзе, доповів обстановку та план проведення операції і отримав від нього додаткові вказівки. Було рекомендовано почати взаємодію з місцевими органами Міністерства держбезпеки, які тільки частково були в курсі того, що відбувається, але вже отримали команду Президента допомагати прикордонникам. Уночі команда Алфер'єва відстежила захід «Гуглу-1» в порт і дізналася, що судно подало документи на оформлення. Також була зафіксована на відеокамеру передача митнику хабара (як пізніше зізнався капітан, у пакеті було 80 тис. доларів – подяка за роботу без зайвих зволікань). Той ж ночі до причалу почали під'їжджати вантажівки з причепами.

Для посилення групи Алфер'єва прибули спецназівці. Проте з патронами було погано: на чотири пістолети – всього чотири патрони. І це не всі! Та на рахунок була кожна хвилинка, тому коли рух на палубі припинився, непомітно підійшли на прикордонному катері до борту судна з боку моря і, закинувши «кішки», піднялися на палубу. Проникнувши через носовий люк в трюм, у світлі ліхтарів побачили коробки та мішки. Треба було взяти зразки «будматеріалів». Все, що збирали, складали за пазуху та розсовували по кишенях курток. Загалом набралось близько 20 кг «ковбасок», що нагадували пластилін. Зовнішній ви-

гляд і характер вилучених матеріалів тільки посилив підозри, але необхідний був висновок експертів. Ніхто тоді й не підозрював, що речовини, які вони виносили, дуже токсичні. Через кілька годин у горлі пекло вогнем, а до вечора температура – до 39 градусів.

У цей час до Поті вже прибув заступник Міністра держбезпеки Грузії, з яким Алфер'єв попередньо мав розмову, і той вимагав доказів того, що на судні справді вибухівка, а не добавки до пористого бетону. Власне кажучи, за цими доказами вони й проникли таємно на борт підозрілого судна. О 5-й ранку «ковбаски» були доставлені в місцевий відділ держбезпеки. Поки чекали експерта, курили і гадали про вміст ящиків у трюмі «Гуглу-1». Експертом виявився капітан-артилерист, який, понюхавши і пом'явши «ковбаски», сказав: «Так, це тротил. А ось це, можливо, пластид». Всі раптово завмерли, а потім почали швидко заливати водою попільнички. Санкцію на затримання вантажу отримали негайно.

Коли прикордонники знову на катерах підійшли до борту судна і блокували акваторію порту, розвантаження вже йшло повним ходом, причому частину ящиків дехто намагався приховати в кущах, мабуть, прийнявши ті «ковбаски» за справжню ковбасу. Всі вісім вантажівок з причепами були затримані. У подальшому опитування водіїв показало, що їх найняли для перевезення будматеріалів в Батумі, Тбілісі, Баку, Грозний, Махачкалу, Владикавказ, Ставрополь – географія маршруту фактично охоплювала весь Північний Кавказ. А в столі капітанської каюти зайшли

справжні документи на вантаж. Виявилось, судно контрабандно переміщувало вибухові речовини та компоненти для підривання. Розуміючи, що діватися вже нікуди, капітан зізнався і показав димову трубу, з шахти якої було вилучено 20 ящиків одних тільки запалів, а також підірвні пристрої.

Вже в Тбілісі спільно з представниками МЗС Алфер'єв брав участь у подальшому розгляді й підготовці матеріалів для відповідних нот по дипломатичних каналах. Капітан судна був засуджений до семи років позбавлення волі. Високо цінуючи внесок Ігоря Алфер'єва у зміцнення національної безпеки Грузії, уряд нагородив його трьома медалями, у тому числі Медаллю Честі.

МОРСЬКИЙ БІЙ

У травні 1998 року Алфер'єв отримав наказ повернутися до Києва і очолити Морські сили Прикордонних військ України. Тепер він вже по-іншому дивився на життя і готовий був до будь-яких несподіванок. Справи передав представнику Берегової охорони США, якому на прощання сказав: «Юджине, я тобі заздрую, адже всю чорнову роботу ми вже зробили».

А в цей час прикордонне відомство України здійснювало реформи, зокрема опрацьовувалася ідея створення морських загонів, які б об'єднали під єдиним командуванням морські й берегові сили. Довелося Ігорю Вікторовичу терміново готувати оргштатні зміни і засісти за розроблення нової моделі

охорони морського кордону. Багато уваги приділяв морському навчальному закладу в Ізмаїлі, формуванню річкового угруповання на Дунаї та підготовці бронекатерів до охорони кордону по річці. Саме при ньому в Держкомкордоні активно займалися проектуванням для морських прикордонників сучасного річкового катера, який функціонально міг виконувати завдання як з охорони кордону, так і його оборони, маючи для цього відповідне озброєння, засоби зв'язку, навігаційні та бойові якості. Алфер'єв вважав це одним із стратегічних напрямів роботи прикордонного відомства. Інше, не менш важливе завдання, полягало в створенні універсального корабля для охорони економічної зони. На думку Ігоря Вікторовича, морським прикордонникам була вкрай

необхідна надійна «платформа», яка могла б діяти в складних погодних умовах на значній відстані від берега і тривалий час. Такий універсальний корабель мав демонструвати свою присутність на кордоні та у віддалених районах економзони, здатність наздоганяти і затримувати швидкохідні браконьєрські шхуни, а за необхідності – застосовувати зброю проти терористів чи піратів. До того ж він був би незамінний при проведенні пошукових та рятувальних операцій. Наприкінці дев'яностих такого корабля в Україні не було, як немає і сьогодні.

Та окрім опрацювання нової теорії прикордонної служби багато часу і сил доводилося приділяти її безпосередньому практичному втіленню. Річ у тім, що проблема іноземного браконьєрства у виключній

(морській) економічній зоні України загострювалася з кожним роком і в кінці 90-х та на початку 2000-х сягнула загрозливих масштабів. У прикордонників не вистачало пального, і браконьєри цим користувалися. У путину в українські води стало заходити до ста іноземних браконьєрських суден. На одній із нарад керівного складу Держкомкордону командувач Прикордонних військ України генерал-полковник Борис Олексієнко відкрито заявив, що моряки діють не ефективно. Наполягав скоротити особовий склад, а кораблі поставити біля причальної стіни і не витрачати марно паливо. Алфер'єв заперечив: браконьєрство можна припинити тільки одним шляхом – демонстрацією сили. Є закон і постанови Уряду, які дають прикордонникам право на застосування зброї для

запобігання і припинення дій порушників. То чому це не застосовується? Олексієнко, можливо, в серцях, кинув: «Якщо Ви хочете і вмієте – стріляйте, але порядок в економзоні має бути!»

А потім відбулася нарада в кабінеті начальника штабу Прикордонних військ Павла Шишоліна, на якій обговорювалися деталі майбутньої операції. Те, що для припинення незаконного промислу необхідні рішучі дії, Алфер'єв не сумнівався, як не сумнівався й у готовності до цього своїх кораблів та особового складу. Проте для успіху потрібна була повітряна розвідка й чітка оперативна інформація. Генерал-полковник Шишолін взяв на себе загальне керівництво операцією, Алфер'єву ж доручив очолити морську фазу.

Досвід проведення операцій з припинення браконьєрства у Ігоря Вікторовича був великий, але ресурсів, на жаль, не вистачало. Отримавши інформацію, що шість турецьких суден з'явилися в українській економзоні, Алфер'єв вийшов у море на одному з кораблів. Вже через кілька годин прикордонники наздогнали групу турецьких шхун, зупинили ту, що йшла під українським прапором, і висадили оглядову групу. Решта браконьєрів почала прориватися в економзону Румунії. Переслідування йшло за двома напрямками: на заході працювали прикордонні кораблі Одеської бригади, східніше – Балаклавської. Порушники поводитися нахабно, на вимогу зупинитися не реагували. І тоді було прийнято рішення про застосування зброї: спочатку здійснити попереджувальні постріли, а у разі невиконання вимог прикордонників – стріляти на ураження. Цю команду Алфер'єв передав

також кораблям Одеського угруповання.

Корабель, на якому знаходився Ігор Вікторович, переслідував найбільшу шхуну, що йшла під російським прапором, хоча за всіма конструктивними особливостями явно була турецькою. Браконьєри поводитися вкрай агресивно, підрізали прикордонний корабель, тим самим створюючи аварійні ситуації, на звукові та візуальні сигнали не реагували. Кілька попереджувальних пострілів з автомата перед носом шхуни не зупинили знахабнених порушників. І тоді Алфер'єв віддав наказ відкрити вогонь з носової 76-мм артилерії по моторному відсіку судна-порушника, але не бойовими снарядами, а навчальними. Іншого способу змусити браконьєрів скинути хід і зупинитися не було.

„Порушники поводитися нахабно, на вимогу зупинитися не реагували. І тоді було прийнято рішення про застосування зброї: спочатку здійснити попереджувальні постріли, а у разі невиконання вимог прикордонників – стріляти на ураження.

Під час погоні та ще й на великих швидкостях складно влучити у чітко вказане місце. Завдання ж було не лише вцілити у кормовий відсік, а й пошкодити двигун. І це незважаючи на сильну качку, швидкість 45 км та складні маневри. До того ж, для артилерії властиве значне розсіювання снарядів. Та вже з третього пострілу прикордонники потрапили в ціль! Проте за непередбаченим збігом обставин снаряд збив головку двигуна, зрикошетив, пішов у ніс і зробив пробіоїну в борту. Шхуна одразу ж

зупинилася – почалася пожежа. Прикордонний корабель підійшов до її борту і висадив посилену оглядову групу із засобами пожежогасіння. Пожежу загасили, але судно почало тонути.

Стоячи по коліно, а дехто й по пояс у воді, українські моряки допомагали рибалкам перебраться на борт свого корабля. Вони врятували всіх рибалок, а їх було дев'ятнадцять. Турецькому капітану Алфер'єв наказав спустити російський прапор і підняти турецький, щоб його судно пішло на дно під рідним прапором. Пізніше російський прапор Ігор Вікторович офіційно передав командувачу Чорноморським флотом Володимирі Комаєдову.

В ході тієї операції відзначилися також кораблі Одеської прикордонної бригади:

ходять їхні рибалки: «Ви ж знаєте, що камбала-калкан в цей період ловиться тільки в Україні. Чому ж жодне судно вами не затримано і не притягнуто до відповідальності, при тому, що маєте перед нами певні зобов'язання? А сьогодні ви закидаєте нам жорсткість, хоча ми діємо відповідно до закону і повноваження свої не перевищуємо».

Втім, обидва розуміли, що такий величезний водний простір, як Чорне море, непросто прикрити. Є певні упущення й щодо взаємодії з румунськими та болгарськими морськими охоронами, через ділянки відповідальності яких браконьєри нерідко втікають від переслідування, і без тісної співпраці всіх прикордонних служб сьогодні вже не обійтись. Те, що українські прикордонники показали свою рішучість у наведенні порядку на морі, дало результат. Берегова охорона Туреччини стала більш ретельно контролювати вихід

І СЬОГОДНІ – У СТРОЮ

Нині Ігор Вікторович Алфер'єв працює в Державному управлінні справами та очолює Головне управління санаторно-курортних закладів у Автономній Республіці Крим. Підтягнутий, зібраний, уважний, він вважає, що нездійснених завдань для його колективу не існує. В основі такої впевненості – розуміння найвищої відповідальності і його особисто, і всіх, з ким він працює, кому притаманний інший погляд на життя, коли розумієш і бачиш всі «цеглинки», з яких складається держава. Тут все має працювати, як швейцарський годинник.

Необхідність створення Головного управління санаторно-курортних закладів в АРК була викликана потребою більш оперативного керування і допомагати функціонувати всім

працюю з справжніми професіоналами, мені приємно трудитися в атмосфері взаєморозуміння і підтримки в усіх питаннях, при тому, що виконання багатьох завдань вимагає від нас найвищого напруження моральних і фізичних сил».

ВЛАСНИЙ ПОГЛЯД

Всі ми у когось вчимося, з когось беремо приклад, комусь намагаємося наслідувати. За шістьдесят років життя доля зводила Ігоря Вікторовича з багатьма видатними людьми. Деякі з них були просто попутниками, інші чинили серйозний вплив на його кар'єру і розуміння процесів, що відбуваються навколо. Виходячи з власного життєвого досвіду, сьогодні він вже може об'єктивно оцінювати різні події і людей. Так, у нього сформувалася власна думка про деяких відомих особистостей, яких він особисто знав і бачив у різних ситуаціях та які стали для нього вчителями. «У мене були добрі вчителі і приклади для наслідування, – зазначає Ігор Вікторович. – Наприклад, колишній начальник Головного морського управління прикордонних військ Радянського Союзу віце-адмірал Олексій Степанович Шиндяєв. Він багато чого нас навчив, але головне, це як зберегти життя особового складу і не допустити трагічних подій на морі. Може, саме тому ми в той час і служили без небойових втрат і трагедій...»

Перший начальник морського управління Держкомкордону України контр-адмірал Борис Петрович Рябов був дуже грамотним, вдумливим керівником. У нього я навчився читати документи, читати їх між рядків, що

своїх рибалок та їхнє повернення. Була створена Рада командувачів Береговими охоронами Чорноморських країн. Перше організаційне її засідання пройшло у Стамбулі, де була досягнута домовленість про створення єдиної бази даних потенційних порушників і регулярний обмін оперативною інформацією. Цей орган успішно діє й сьогодні, і в тому, що Чорне море є одним із найбезпечніших у світі, є чимала його заслуга.

спеціалізованим, але розрізненим підприємствам державного значення. А їх у Південному регіоні сім, і всі різнопланові, що створює чималі труднощі. У комплексі це складний і багатофункціональний механізм. Завдяки колективу, який очолює Алфер'єв, всі завдання вирішуються спільно, а об'єкти функціонують ефективно. Про це Ігор Вікторович говорить так: «Я пишаюся, що на даному етапі свого життя

далеко не кожен вміє. Адже дуже важливо розуміти накази правильно, в тому числі закладені в них законні та підзаконні акти і відповідні дії, а також знати можливі наслідки...»

Генерал-лейтенант Володимир Іванович Стус, начальник військ Західного прикордонного округу – людина, у якій я вчився працювати з командирами. Він був і душевний, і вимогливий одночасно. Ось ця його людяність якось змушувала всіх нас працю-

вати з найвищою віддачею. Він правильно будував кадрову політику, мабуть, не було жодного командира частини в Західному прикордонному окрузі, який би не любив і не поважав Володимира Івановича. Він міг і спитати, і навчити. Навіть коли виявляв суворість, люди не ображалися, а розуміли і його вимоги, і свої недоробки. У нього були чудові якості військового дипломата...

Перший командувач Прикордонних військ України, генерал армії України Валерій Олександрович Губенко – державна людина, людина з великої літери, стратег. Створюючи Прикордонні війська, він на наших очах з керівника одного із прикордонних округів СРСР буквально за рік став воєначальником і державним діячем. І ті закони, що сьогодні регламентують діяльність на кордоні, в основі своїй розроблялися на початку дев'яностих років минулого століття за його безпосередньої участі. При ньому був порядок у Прикордонних військах навіть у економічно і політично складні періоди становлення нашої держави. А такої взаємодії між Прикордонними військами, СБУ і МВС, як при ньому, більше не було ніколи. Тріумвірат, коли три силових керівника регулярно зустрічалися, разом виїжджали на кордон, дозволяв без зволікання вирішувати найскладніші питання. Адже в той час прикордонники тільки починали виходити на нові ділянки і встановлювати кордон з Білоруссю, Молдовою, Росією. І зовсім не випадково, що з великої кількості гідних генералів того часу саме Валерій Олександрович був призначений першим Генеральним військовим інспектором при Президенті України...

Генерал-полковник Віктор Іванович Банних був першим заступником Губенка, а потім його наступником на посаді Голови Державного комітету у справах охорони державного кордону України. Це людина широкого мислення, чудовий оперативник і винятково грамотний штабіст. У Віктора Івановича як у начальника штабу Прикордонних військ України відкрилися якості талановитого організатора служби. Розкрився він і як прекрасний дипломат – практично всі міжнародні зустрічі приносили Україні, образно кажучи, великі прикордонні дивіденди. А невирішених питань із закордонних відряджень він взагалі ніколи не привозив. Умів розмовляти на всіх рівнях. Я думаю, що саме досвід служби в прикордонній розвідці і видатні аналітичні здібності й допомагали йому вирішувати складні державні питання. При ньому була розроблена нова символіка Прикордонних військ, закладені основи багатьох проєктів отримання міжнародної технічної допомоги, реалізація яких триває донині...

Дуже шанобливо ставлюся до другого Президента України Леоніда Даниловича Кучми. Він любив кораблі і флот взагалі.

Я брав участь у багатьох заходах з питань кораблебудування і бачив його небайдуже ставлення до флоту, розуміння його необхідності країні, незважаючи на всі труднощі поточного моменту. Неодноразово доводилося виходити з ним у море. І що характерно, я, як професіонал, всі наші недоліки бачив, і Леонід Данилович теж, але, розуміючи, що ми знаходимося на кораблі – об'єкті підвищеної відповідальності, ніколи не робив зауваження і не втручався в процес. Хоча, зізнаюся, з деяких питань, часто від нас незалежних, нам було соромно. Леонід Данилович усе помічав, але давав можливість працювати. Він не втручався, бо розумів: це викличе нервозність, яка в свою чергу може призвести до ще більш жалюгідного результату... Розуміти це дуже важлива якість для будь-якої людини, а тим більше керівника такого рангу. Свої за-

подій, не можу не висловити своєї думки про нього. Ця людина вражає своєю працездатністю та наполегливістю в досягненні поставленої стратегічної мети чи то щорічного завдання. Працює по 14 і більше годин на добу, навіть ввів для себе практику так званої робочої відпустки, тому що вважає, що на цьому етапі розвитку нашої держави він просто не має права на безтурботний відпочинок. Годину-дві на спорт – і знову до праці. Колись, я почув про Януковича такий вислів: він працює, щоб країна не зірвалася з коліс, був сталий розвиток і в усьому господарював здоровий глузд. Дуже влучно сказано.

Вміння Віктора Федоровича відстоювати свою позицію – найвища риса господарника, організатора, управлінця, його рішучість і вміння домагатися виконання поставленої мети не можуть не захоплювати. Я з повною

уваження, «розбір польотів» він робив пізніше, у більш спокійній обстановці. І це одна з його відмітних рис. Вважаю, що Леонід Данилович – державний діяч кращого зразка, у якого всім потрібно вчитися. Він залишив, напевно, самий рельєфний слід в новітній українській історії і продовжує залишатися авторитетною і шанованою особистістю...

Мені часто доводиться бачити й чути нинішнього Президента країни Віктора Федоровича Януковича, тому, як очевидець певних

відповідальності можу заявити, що ця людина реально не дає ображати нашу країну. Це можна простежити в характері переговорів, їх тональності й офіційних заявах для громадськості. У нього є своя позиція, розуміння позиції України, і він відстоює інтереси держави незважаючи на пресинг з боку дуже й дуже багатьох. Яюсь незручно нахвалювати чинного Президента, але, спостерігаючи його в роботі, я прийшов саме до такого висновку».

PS

«Історія, власне, не існує, існують лише біографії». Цей вислів належить американському філософу Ральфу Уолдо Емерсону. Я також готовий під ним підписатися, бо вважаю, що ключові та поворотні віхи в житті більшості з нас роблять фундаментальні люди. Вони ж і створюють те, що потім називається Історією людства, країни, або, скажімо, корпорації. Ігоря Алферєва по праву можна вважати одним із таких стовпів прикордонної служби. К

Сергій АСТАХОВ

КОРДОН

